

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ 2018

ΚΑΤΑΤΕΘΗΚΕ ΣΤΗ
ΔΙΑΡΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΑΠΟ ΤΟΝ
ΕΥΚΛΕΙΔΗ ΤΣΑΚΑΛΩΤΟ
ΥΠΟΥΡΓΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

ΑΘΗΝΑ, ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2017

Προς τα μέλη της Διαρκούς Επιτροπής Οικονομικών Υποθέσεων της Βουλής

Κυρίες και Κύριοι Βουλευτές

Καταθέτουμε προς συζήτηση στη Διαρκή Επιτροπή Οικονομικών Υποθέσεων της Βουλής το Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού για το έτος 2018, έτος που θα σηματοδοτήσει την επιτυχή έξοδο της χώρας από μία μακρά περίοδο προγραμματών μακροοικονομικής προσαρμογής.

Η σημαντική υπέρβαση των στόχων που επιτεύχθηκε κατά τα δύο προηγούμενα έτη, αλλά και εκείνη που αναμένεται για το τρέχον έτος (πλεόνασμα 2,21% έναντι στόχου 1,75% του ΑΕΠ), έχουν συμβάλει στην αποκατάσταση της διεθνούς αξιοπιστίας στα ελληνικά δημόσια οικονομικά και δημιουργούν στέρεες βάσεις για την επιστροφή της χώρας στις διεθνείς αγορές κεφαλαίων με τρόπο διατηρήσιμο.

Για το 2018, το πρωτογενές πλεόνασμα προβλέπεται να διαμορφωθεί στο 3,57% του ΑΕΠ, ποσοστό που είναι συμβατό με τους στόχους του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η αναγκαία δημοσιονομική προσαρμογή των ετών 2015-2018 συνοδεύτηκε από τη σταδιακή ενίσχυση της προστασίας των οικονομικά ευάλωτων στρωμάτων με την πλήρη ανάπτυξη εργαλείων όπως το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης, αλλά και παρεμβάσεων κοινωνικής πολιτικής στον κρίσιμο τομέα αντιμετώπισης της παιδικής φτώχειας, που για το έτος 2018 θα χρηματοδοτηθούν πλήρως από τις εξοικονομήσεις που προκύπτουν από την επισκόπηση των πρωτογενών λειτουργικών δαπανών.

Στα έτη που ακολουθούν, οι ρυθμοί οικονομικής μεγέθυνσης, που προβλέπει το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2018-2021, είναι επαρκείς για να εξασφαλίζουν τον δημοσιονομικό χώρο, ώστε να εφαρμοστούν οι μειώσεις φορολογικών συντελεστών νοικοκυριών και επιχειρήσεων.

Κυρίες και Κύριοι Βουλευτές,

Η Κυβέρνηση, συνεπής στις δεσμεύσεις της τόσο απέναντι στους Έλληνες πολίτες όσο και απέναντι στους εταίρους της, συνεχίζει στο δρόμο της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης με κοινωνική δικαιοσύνη.

Ευκλείδης Τσακαλώτος

Υπουργός Οικονομικών

Γιώργος Χουλιαράκης

Αναπληρωτής Υπουργός Οικονομικών

Περιεχόμενα

Κεφάλαιο 1

Οικονομικές εξελίξεις και προοπτικές 7

1. Διεθνείς οικονομικές εξελίξεις.....	7
2. Οι οικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα.....	9
2.1 Γενική επισκόπηση της Ελληνικής οικονομίας.....	9
2.2 Οι εξελίξεις το 2016.....	13
2.3 Οι εξελίξεις το 2017.....	15
2.4 Οι προοπτικές το 2018.....	21

Κεφάλαιο 2

Προϋπολογισμός Γενικής Κυβέρνησης 23

1. Εκτιμήσεις 2017.....	23
1.1 Τακτικός Προϋπολογισμός.....	24
1.2 Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ).....	30
1.3 Λοιποί τομείς Γενικής Κυβέρνησης.....	31
1.4 Λοιπές παρεμβάσεις κοινωνικής προστασίας.....	34
1.5 Εξόφληση ληξιπρόθεσμων οφειλών.....	35
2. Προβλέψεις 2018.....	37
2.1 Βασικά μεγέθη Προϋπολογισμού.....	38
2.2 Τακτικός Προϋπολογισμός.....	38
2.3 Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ).....	41
2.4 Λοιποί τομείς Γενικής Κυβέρνησης.....	41
2.5 Επισκόπηση δαπανών.....	44

Κεφάλαιο 3

Δημόσιο χρέος 45

1. Σύνθεση δημόσιου χρέους.....	46
2. Δαπάνες εξυπηρέτησης χρέους.....	47
3. Οι αγορές τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου.....	48
4. Βασικές κατευθύνσεις δανεισμού και διαχειριστικών στόχων για το 2018.....	49

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

1. Διεθνείς οικονομικές εξελίξεις

Η παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη αναμένεται να συνεχίσει να ανακάμπτει, καθώς οι βραχυπρόθεσμες προοπτικές της χαρακτηρίζονται αισιόδοξες. Σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην αναθεωρημένη έκθεση¹ του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) η παγκόσμια αναπτυξιακή δυναμική διατηρείται, δεχόμενη ώθηση από την ολοένα ενισχυόμενη προοπτική ανάπτυξης των αναδυόμενων αγορών.

Ειδικότερα, η έκθεση του Ιουλίου 2017 προβλέπει αύξηση του παγκόσμιου ΑΕΠ κατά 3,5% το 2017 και 3,6% το 2018 (πίνακας 1.1). Οι ρυθμοί αύξησης του Παγκόσμιου ΑΕΠ παραμένουν αμετάβλητοι τόσο για το 2017 όσο και για το 2018 συγκριτικά με την προηγούμενη έκθεση του Απριλίου του ίδιου έτους. Ωστόσο, υπάρχουν διαφορές σε επίπεδο χωρών.

Για τις αναπτυγμένες οικονομίες οι προοπτικές υποδηλώνουν τη συνέχιση της κυκλικής ανάκαμψης. Στην έκθεσή του το ΔΝΤ προβλέπει την οικονομική δραστηριότητα σε 2% και 1,9% για τα έτη 2017 και 2018 αντίστοιχα. Το ποσοστό παραμένει αμετάβλητο για το έτος 2017, ενώ παρουσιάζεται μειωμένο κατά 0,1% για το έτος 2018 συγκριτικά με τις προβλέψεις του Απριλίου του ίδιου έτους.

Για την Ευρωζώνη συνολικά, το ΔΝΤ προβλέπει θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης 1,9% το 2017 και 1,7% το 2018, καθώς η εγχώρια ζήτηση παρουσιάζει ισχυρότερη δυναμική σε σχέση με τις αρχικές προβλέψεις. Επί τα βελτίω αναθεωρεί τις προβλέψεις της για την Ευρωζώνη και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα² (ΕΚΤ) και συγκεκριμένα σε 2,2% για το έτος 2017 σύμφωνα με τα στοιχεία του Σεπτεμβρίου 2017, έναντι προηγούμενης εκτίμησης 1,9% τον Ιούνιο του ίδιου έτους. Για το 2018 προβλέπει ρυθμό ανάπτυξης 1,8% αμετάβλητο συγκριτικά με τα στοιχεία του Ιουνίου του 2017.

Σύμφωνα με την αναθεωρημένη έκθεση Ιουλίου 2017 του ΔΝΤ, στις αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες η ανάπτυξη αναμένεται να συνεχιστεί και να διαμορφωθεί σε 4,6% το 2017 και 4,8% το 2018 κατά 0,1% υψηλότερη για το 2017 και αμετάβλητη για το 2018 συγκριτικά με τα στοιχεία του Απριλίου.

Ο παγκόσμιος πληθωρισμός αναμένεται να αυξηθεί με αργό ρυθμό, δεδομένης της περιορισμένης ανάκαμψης των διεθνών τιμών των εμπορευμάτων το 2017 και το 2018, και ειδικότερα των τιμών στον κλάδο ενέργειας. Σύμφωνα με το ΔΝΤ, η μέση τιμή του αργού πετρελαίου (UK Brent, Dubai Fateh και West Texas Intermediate, που αποτελεί βάση αναφοράς για τη διαμόρφωση των τιμών) διαμορφώθηκε στα 42,8 δολάρια το βαρέλι το 2016. Για το 2017 προβλέπεται μέση τιμή του αργού πετρελαίου στα 51,9 δολάρια το βαρέλι και 52,0 δολάρια το βαρέλι για το 2018³. Η πρόσφατη παράταση της συμφωνίας του ΟΠΕΚ δεν έχει προς το

¹ IMF, World Economic Outlook Update (Ιούλιος 2017)

² ECB staff macroeconomic projections for the euro area, Σεπτέμβριος 2017

³ IMF, World Economic Outlook Update (Ιούλιος 2017)

παρόν οδηγήσει στα αναμενόμενα αποτελέσματα, πιθανώς λόγω του επιπέδου των αποθεμάτων πετρελαίου των ΗΠΑ και της πιθανής αύξησης της παραγωγής σχιστολιθικού πετρελαίου, καθώς και ανησυχιών ότι ορισμένες από τις μεγαλύτερες πετρελαιοπαραγωγούς χώρες μπορεί να διαφοροποιηθούν από τη συμφωνία. Ο πληθωρισμός προβλέπεται στο 1,9% και 1,8% για τα έτη 2017 και 2018, αντιστοίχως, στις προηγμένες οικονομίες και στο 4,5% και 4,6% για τις αναδυόμενες αγορές και τις αναπτυσσόμενες οικονομίες.

Το παγκόσμιο εμπόριο αναμένεται να επεκταθεί μεσοπρόθεσμα, συμβαδίζοντας με την ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έκθεσης του ΔΝΤ προβλέπεται αύξηση του παγκοσμίου εμπορίου 4,0% και 3,9% για τα έτη 2017 και 2018 αντίστοιχα. Για τις προηγμένες οικονομίες προβλέπεται 3,9% και 3,5% και για τις αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες 4,1% και 4,6% για το 2017 και 2018 αντίστοιχα. Το παγκόσμιο εμπόριο (εκτός ζώνης ευρώ) σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΚΤ προβλέπεται σε 5,3% και 3,8% για το 2017 και 2018 αντίστοιχα. Η εξωτερική ζήτηση της Ευρωζώνης αναμένεται να αυξηθεί κατά 4,7% το 2017 και 3,4% το 2018. Συγκριτικά με τα στοιχεία του Ιουνίου του ίδιου έτους, αναθεωρήθηκε ανοδικά κατά 1,1% για το 2017, αντανακλώντας κυρίως τα θετικότερα από ότι αναμενόταν πρόσφατα στοιχεία.

Οι συνθήκες στις αγορές εργασίας της ζώνης του ευρώ αναμένεται να συνεχίσουν να βελτιώνονται στον προβλεπόμενο χρονικό ορίζοντα. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα⁴, η πορεία των μισθών προβλέπεται αυξητική, λόγω της βελτίωσης των συνθηκών στην αγορά εργασίας. Η απασχόληση θα συνεχίσει να αυξάνεται, ωστόσο θα χάσει μέρος της δυναμικής της λόγω κυρίως της έλλειψης στην προσφορά εξειδικευμένου προσωπικού, γεγονός που θα δημιουργήσει περιορισμούς σε ορισμένες χώρες, επηρεάζοντας αρνητικά την αύξηση της απασχόλησης και οδηγώντας σε άνοδο του αριθμού πραγματικών ωρών εργασίας ανά εργαζόμενο. Αυτές οι εξελίξεις στην απασχόληση υποδηλώνουν ανάκαμψη της παραγωγικότητας της εργασίας. Το ποσοστό ανεργίας στην Ευρωζώνη εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί σε 9,1% και 8,6% το 2017 και 2018 και σε 8,1% το 2019, από 10,0% το 2016, παραμένοντας σε επίπεδα υψηλότερα από ό,τι πριν την κρίση (7,5% το 2007).

Πίνακας 1.1 Βασικά μεγέθη της παγκόσμιας οικονομίας (% ετήσιες μεταβολές, σταθερές τιμές)				
	2015	2016	2017*	2018*
Παγκόσμιο ΑΕΠ	3,4	3,2	3,5	3,6
ΑΕΠ Ευρωζώνης	2,0	1,8	1,9	1,7
ΑΕΠ ΗΠΑ	2,6	1,6	2,1	2,1
Όγκος παγκόσμιου εμπορίου (αγαθά και υπηρεσίες)	2,6	2,3	4,0	3,9
Πληθωρισμός				
α. Προηγμένες οικονομίες	0,3	0,8	1,9	1,8
β. Αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες	4,7	4,3	4,5	4,6
Τιμή πετρελαίου (δολάρια ΗΠΑ, μέση τιμή UK Brent, Dubai Fateh και West Texas Intermediate)	50,8	42,8	51,9	52,0

Πηγή: IMF, World Economic Outlook, Update (Ιούλιος 2017).

* Προβλέψεις

Σήμερα στο διεθνές περιβάλλον επιδρούν οικονομικοί και μη οικονομικοί παράγοντες που ενδέχεται να επηρεάσουν (θετικά ή αρνητικά) τις αισιόδοξες προοπτικές της παγκόσμιας οικονομίας. Στο βραχυπρόθεσμο διάστημα οι παράγοντες αυτοί φαίνεται να εξισορροπούνται, ωστόσο μεσοπρόθεσμα οι κίνδυνοι βαραίνουν περισσότερο έναντι των ευνοϊκών παραγόντων για την παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα.

⁴ ECB staff macroeconomic projections for the euro area, Σεπτέμβριος 2017

Μη οικονομικοί κίνδυνοι όπως οι γεωπολιτικές εντάσεις, η παρατεταμένη πολιτική αβεβαιότητα σε ορισμένες χώρες, καθώς και οι κλυδωνισμοί που μπορούν να προκληθούν από περιπτώσεις αδύναμης διακυβέρνησης ή επικράτησης της διαφθοράς, δύνανται να σταθούν τροχοπέδη στην παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα.

Οι οικονομικοί κίνδυνοι, όπως η μεταβλητότητα του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος, η καθυστέρηση στην ενίσχυση του ρυθμιστικού και ελεγκτικού πλαισίου του χρηματοπιστωτικού τομέα, η αύξηση των μακροχρονίων επιτοκίων (με επίπτωση στο παγκόσμιο χρέος), η δυσκολία πρόβλεψης της δημοσιονομικής πολιτικής των ΗΠΑ καθώς και η αβεβαιότητα των διαπραγματεύσεων για τη μετά Βrexit εποχή, αναμένεται να έχουν αρνητική επίδραση στην παγκόσμια ανάπτυξη. Τυχόν απροσδόκητες περαιτέρω διαταραχές στην παγκόσμια προσφορά πετρελαίου σε βραχυπρόθεσμο και μεσοπρόθεσμο ορίζοντα είναι δυνατόν να επιφέρουν υψηλότερες τιμές πετρελαίου, με συνέπεια την οριακή επιτάχυνση του πληθωρισμού και την οριακή επιβράδυνση της πραγματικής παγκόσμιας ανάπτυξης.

2. Οι οικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα

2.1 Γενική επισκόπηση της Ελληνικής οικονομίας

Το τρέχον πρόγραμμα στήριξης της ελληνικής οικονομίας μέσω του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας υιοθετήθηκε τον Αύγουστο του 2015, δίνοντας τέλος σε μια παρατεταμένη περίοδο διαπραγματεύσεων με τους θεσμούς επί των όρων της νέας χρηματοδότησης.

Απαντώντας στην ανάγκη μιας πιο ήπιας δημοσιονομικής προσαρμογής, έπειτα από πέντε έτη σωρευτικής επιδείνωσης της εγχώριας ζήτησης, της απασχόλησης και της εισοδηματικής κατανομής, το πρόγραμμα μετατόπιζε το βάρος του οικονομικού σχεδιασμού προς τη δημιουργία δημοσιονομικού χώρου προκειμένου να ενισχυθεί το δίκτυο κοινωνικής προστασίας και να υποστηριχθεί η ανάκαμψη.

Έτσι, η νέα Σύμβαση Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης (ΣΧΔ) για την τριετία 2015-2017 προέβλεπε μείωση των στόχων για το πρωτογενές πλεόνασμα έναντι του προηγούμενου προγράμματος, από 3,0% του ΑΕΠ το 2015, 4,5% το 2016 και 4,5% το 2017 σε -0,25% το 2015, 0,5% το 2016 και 1,75% το 2017.

Ωστόσο, οι πολιτικές του νέου προγράμματος εφαρμόστηκαν αρχικά κάτω από δυσμενείς συνθήκες ρευστότητας και οικονομικών προσδοκιών και σε περιβάλλον υψηλής αβεβαιότητας οδηγώντας στην εφαρμογή περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων τον Ιούλιο του 2015, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η μεγάλη εκροή καταθέσεων από το τραπεζικό σύστημα.

Έναντι αυτών των αντιξοοτήτων, η ελληνική οικονομία επέδειξε ανθεκτικότητα, με το πραγματικό ΑΕΠ να καταγράφει οριακή μόνο πτώση το 2015 (-0,2% σε ετήσια βάση), στη βάση της θετικής συνεισφοράς του εξωτερικού τομέα (κατά 0,9% του πραγματικού ΑΕΠ) και της συγκράτησης του όγκου των επενδύσεων και της καταναλωτικής δαπάνης σχεδόν στο ίδιο επίπεδο με το 2014 (-0,2% σε ετήσια βάση).

Ακολούθως, μικτές τάσεις στην ελληνική οικονομία είχαν ως αποτέλεσμα τη διατήρηση του ΑΕΠ το 2016 στο ίδιο επίπεδο με το 2015, υψηλότερα από την εκτίμηση που είχε περιληφθεί στην Εισηγητική Έκθεση του Κρατικού Προϋπολογισμού 2017 για οριακή ύφεση 0,3%. Η

ανάκαμψη της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά 1,4% έναντι του 2015 υπήρξε καθοριστικός παράγοντας για τη σταθεροποίηση του ΑΕΠ, εν μέσω μείωσης των αποθεμάτων της οικονομίας και στασιμότητας των πραγματικών επενδύσεων σε εθνικολογιστική βάση (+0,1% σε ετήσια βάση).

Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών παρουσίασε το 2016 έλλειμμα 1,1 δισ. ευρώ. Η εξέλιξη αυτή σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με συγκυριακούς παράγοντες που επέδρασαν το 2016, όπως ο επηρεασμός της εικόνας της Ελλάδος ως τουριστικού προορισμού από την προσφυγική κρίση (πριν την εφαρμογή της συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας τον Μάρτιο 2016) και οι μειωμένοι ναύλοι.

Σε αδρές γραμμές, η σταθεροποίηση του ΑΕΠ υπήρξε συνάρτηση της προόδου στην υλοποίηση του Προγράμματος Στήριξης. Η πρόοδος αυτή έχει αποτυπωθεί ως σήμερα στην ολοκλήρωση της πρώτης αξιολόγησης του Προγράμματος, τον Ιούνιο του 2016, στην εκπλήρωση συμπληρωματικών οροσήμεων τον Οκτώβριο του 2016 και στην ολοκλήρωση της δεύτερης αξιολόγησης τον Ιούνιο του 2017. Σε όλη αυτή την περίοδο, η ομαλή υλοποίηση του προγράμματος διασφάλισε:

- την ομαλή χρηματοδότηση της γενικής κυβέρνησης,
- τη μείωση του κόστους δανεισμού για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, μέσω της επανένταξης των ελληνικών ομολόγων ως επιλέξιμων για πράξεις αναχρηματοδότησης μέσω του Ευρωσυστήματος,
- την ενίσχυση της ρευστότητας στην πραγματική οικονομία, μέσω του προγράμματος εκκαθάρισης ληξιπροθέσμων οφειλών του Δημοσίου προς τον ιδιωτικό τομέα,
- την υλοποίηση της δέσμης βραχυπρόθεσμων μέτρων ελάφρυνσης του δημόσιου χρέους, τον Ιανουάριο του 2017 και την εξειδίκευση της μεσοπρόθεσμης δέσμης μέτρων⁵ τον Ιούνιο του 2017, με ορίζοντα εφαρμογής στο τέλος του προγράμματος,
- τη σταδιακή βελτίωση του οικονομικού κλίματος και της εμπιστοσύνης στο τραπεζικό σύστημα, στη βάση όλων των παραπάνω. Η βελτίωση αυτή έγινε εμφανής τον Ιούλιο του 2017 με το επιτυχημένο εγχείρημα δανεισμού της χώρας από τις διεθνείς αγορές για πρώτη φορά από τον Απρίλιο του 2014, με την απόδοση του πενταετούς ομολόγου στο 4,625% έναντι 4,95% το 2014. Εξάλλου, σε αναβάθμιση των προοπτικών της οικονομίας από σταθερές σε θετικές προέβησαν οι οίκοι αξιολόγησης Moody's, Standard & Poor's και Fitch, με την Moody's να αναβαθμίζει επίσης το αξιόχρεο των μακροπρόθεσμων μη καλυμμένων ομολόγων υψηλής διαβάθμισης των τεσσάρων μεγαλύτερων ελληνικών τραπεζών.

Γενικά, η ωφέλεια από το πρόγραμμα στήριξης συναρτάται με τον βαθμό αξιοπιστίας του, ο οποίος σήμερα έχει ενισχυθεί από την επίτευξη πρωτογενών πλεονασμάτων της γενικής κυβέρνησης σημαντικά υψηλότερων από τους στόχους του προγράμματος, τόσο για το 2015 όσο και για το 2016. Συγκεκριμένα, το πρωτογενές πλεόνασμα της γενικής κυβέρνησης δια-

⁵ Τα οποία περιλαμβάνουν περαιτέρω μετάθεση της σταθμισμένης μέσης ωρίμανσης των δανείων του ΕΤΧΣ και αναβολής πληρωμής τόκων έως και 15 έτη, άρση της αύξησης του περιθωρίου του επιτοκίου που σχετίζεται με την δόση επαναγοράς χρέους του δεύτερου ελληνικού προγράμματος, χρήση των κερδών του προγράμματος αγοράς τίτλων (SMP) του 2014 από το διαχωρισμένο λογαριασμό του ESM, αποκατάσταση της μεταφοράς στην Ελλάδα του ισοδύναμου των κερδών από τα καθαρά χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία (ANFA) και από το SMP από το δημοσιονομικό έτος 2017, καθώς και πράξεις διαχείρισης παθητικού στο πλαίσιο του τρέχοντος προγράμματος του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας.

Στο πλαίσιο αυτών των μέτρων, αναμένεται και η εξειδίκευση ενός μηχανισμού που θα συνδέει τα μέτρα ελάφρυνσης με τις μελλοντικές εξελίξεις όσον αφορά την ανάπτυξη, ώστε να λαμβάνονται υπόψη πιθανές αποκλίσεις μεταξύ των μακροοικονομικών υποθέσεων της Ανάλυσης Βιωσιμότητας Χρέους (DSA) και των πραγματικών μακροοικονομικών εξελίξεων.

μορφώθηκε στο 0,5% το 2015 και στο 4,2%⁶ του ΑΕΠ το 2016, ποσοστό πάνω από οκτώ φορές μεγαλύτερο του στόχου που είχε τεθεί το 2016 για πρωτογενές πλεόνασμα 0,5% του ΑΕΠ. Την ίδια χρονιά, το συνολικό δημοσιονομικό αποτέλεσμα της γενικής κυβέρνησης διαμορφώθηκε σε πλεονασματικό στο 0,7% του ΑΕΠ, για πρώτη φορά από τότε που υπάρχουν συγκρίσιμα στοιχεία (1995).

Ως αποτέλεσμα της παραπάνω δημοσιονομικής προόδου, τον Σεπτέμβριο του 2017 το Συμβούλιο της Ευρώπης αποφάσισε την έξοδο της Ελλάδας από τη Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος (ΔΥΕ), στην οποία υπαγόταν από τον εκτροχιασμό του δημοσιονομικού ελλείμματος στο 15,1% του ΑΕΠ το 2009. Η έξοδος από τη ΔΥΕ αποτελεί θετικό σήμα που συμβάλλει στην ενεργοποίηση ενός κύκλου ανάκαμψης και στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης στην οικονομία.

Η δημοσιονομική υπερ-απόδοση των ετών 2015-2016 αντανακλά την αποτελεσματικότητα των παραμετρικών παρεμβάσεων που υιοθετήθηκαν με την έναρξη του Προγράμματος και με την ολοκλήρωση της πρώτης αξιολόγησής του. Τον Ιούνιο του 2017 και στο πλαίσιο της δεύτερης αξιολόγησης, υπήρξε επέκταση του μεταρρυθμιστικού σχεδιασμού, ως αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων επί μίας συνολικής, μεσοπρόθεσμης λύσης για την οικονομία σε επίπεδο εξυπηρέτησης των χρηματοδοτικών αναγκών του κράτους, βελτίωσης της διάρθρωσης της οικονομίας και ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής.

Αναλυτικότερα, για το 2018 εξειδικεύτηκαν συμπληρωματικές δράσεις 0,3% του ΑΕΠ, ενώ περαιτέρω εγγυήσεις για τη διατήρηση των υψηλών πρωτογενών πλεονασμάτων στο μεσοπρόθεσμο διάστημα δόθηκαν μέσω ενός πακέτου που θα εφαρμοστεί μετά το τέλος του προγράμματος, αναδιαρθρώνοντας την αναλογία πηγών χρηματοδότησης της γενικής κυβέρνησης κατά τρόπο πιο φιλικό προς την ανάπτυξη. Το πακέτο προωθεί εξοικονόμηση ύψους 2% του ΑΕΠ, που θα προέρχεται ισομερώς από τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης εισοδήματος για τα φυσικά πρόσωπα, με έναρξη εφαρμογής το 2020, και από τη μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος, με μείωση της συνταξιοδοτικής δαπάνης, που θα εφαρμοστεί από το 2019.

Ταυτόχρονα, όμως, το πακέτο προωθεί μία δέσμη εξισορροπητικών παρεμβάσεων ίσης αποτίμησης, με έναρξη εφαρμογής το 2019 και σκοπό τη μεταβολή του δημοσιονομικού μίγματος προς: (α) στοχευμένες φορολογικές ελαφρύνσεις (μείωση ΕΝΦΙΑ, εισφοράς αλληλεγγύης, φορολογικών συντελεστών εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων), (β) δημόσιες επενδύσεις (υποδομές), (γ) ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης και (δ) κοινωνικές δαπάνες (στοχευμένες παροχές κοινωνικής πρόνοιας, όπως η θέσπιση επιδόματος κατοικίας, η αύξηση του επιδόματος τέκνων και η επέκταση προγραμμάτων παροχής σχολικών γευμάτων και προσχολικής εκπαίδευσης). Πλέον αυτών, προβλέπονται επιπρόσθετες παρεμβάσεις κοινωνικής προστασίας και φορολογικών ελαφρύνσεων που εκμεταλλεύονται το δημοσιονομικό χώρο που δημιουργούν η αυξημένη εισπραξιμότητα και η οικονομική μεγέθυνση.

Η ενίσχυση του δικτύου κοινωνικής προστασίας, που ήταν ένα από τα βασικά ζητούμενα του νέου Προγράμματος Στήριξης, χτίζεται σήμερα γύρω από το νέο πρόγραμμα Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης ή Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος. Το πρόγραμμα ξεκίνησε το 2016 σε 30 δήμους της χώρας, επεκτάθηκε σε όλη τη χώρα από τον Φεβρουάριο του 2017,

⁶ Όπως υπολογίζεται βάσει του ορισμού του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, που μεταξύ άλλων εξαιρεί την κρατική υποστήριξη των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Βάσει του ESA 2010, που χρησιμοποιείται στο πλαίσιο της Διαδικασίας Υπερβολικού Ελλείμματος (ΔΥΕ), το πρωτογενές αποτέλεσμα για το 2015 ήταν -2,3% του ΑΕΠ και για το 2016 ήταν 3,9% του ΑΕΠ.

και αναμένεται να ωφελήσει 750.000 άτομα που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας και αποκλεισμού.

Ο μεγάλος αυτός αριθμός των ωφελούμενων από το πρόγραμμα υποδηλώνει το υψηλό ποσοστό του συνολικού πληθυσμού που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας. Σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Αρχή⁷, το ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ήταν 21,2% το 2016 μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, έναντι 52,9% πριν από όλες τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (κυρίως συντάξεις και κοινωνικά επιδόματα, συμπεριλαμβανομένου του ΕΚΑΣ που θα αντικατασταθεί σταδιακά από το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα). Αυτό σημαίνει ότι οι κοινωνικές μεταβιβάσεις συμβάλλουν στη μείωση του κινδύνου φτώχειας κατά 31,7 ποσοστιαίες μονάδες, από τις οποίες οι 27,7 μονάδες οφείλονται σε συντάξεις και οι 4,0 μονάδες σε κοινωνικά επιδόματα⁸.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, τη διετία 2015-2016, το ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις δεν αποκλίνει σημαντικά από το αντίστοιχο διαχρονικό ποσοστό για την Ελλάδα. Από το 1996 έως το 2009, ο μέσος όρος των ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις ήταν 20,5% του συνολικού πληθυσμού, ενώ για ελάχιστα έτη το ποσοστό έπεφτε κάτω από το 20%. Αντίθετα, την περίοδο 2012-2013 το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 23,1%, και στο σύνολο της περιόδου 2010-2014 ήταν 22,0%.

Ένα μέρος της ανθεκτικότητας της ελληνικής οικονομίας την τελευταία διετία θα πρέπει να αναζητηθεί στην εξάντληση του κυκλικού παράγοντα που επέδρασε τα προηγούμενα χρόνια: την περίοδο 2008-2015 ο ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου συνεχώς μειωνόταν σε ετήσια βάση, χάνοντας σε αυτό το διάστημα το 65,8% του αντίστοιχου όγκου του 2007. Έναντι αυτής της σωρευτικής μείωσης το 2016 υπήρξε σταθεροποίηση, με ενδείξεις ανάκαμψης σε επιμέρους κατηγορίες επενδύσεων. Για την ιδιωτική κατανάλωση, οι απώλειες όγκου μεταξύ 2008 και 2015 ήταν 25,5%, έναντι ανάκαμψης της κατά 1,4% το 2016 σε ετήσια βάση. Τέλος, η θετική συμβολή του εξωτερικού τομέα στο πραγματικό ΑΕΠ την περίοδο 2008-2015 αποδίδεται σε μεγάλο βαθμό στην υποχώρηση των εισαγωγών, στη βάση της μειωμένης εγχώριας ζήτησης.

Η συρρίκνωση της εγχώριας ζήτησης κατά τη διάρκεια της οικονομικής προσαρμογής συνδέεται στενά με τις εξελίξεις στην αγορά εργασίας, που μόλις το 2015 άρχισε να δίνει εμφανή σημάδια ανάκαμψης του αριθμού των απασχολούμενων (+0,5% σε ετήσια βάση), μετά από τη σωρευτική απώλεια 17,7% των απασχολούμενων ή 859 χιλιάδων θέσεων εργασίας μεταξύ 2009 και 2013 (σε εθνικολογιστική βάση). Το ίδιο διάστημα, η ανεργία αυξήθηκε κατά 19,7 ποσοστιαίες μονάδες, υποχωρώντας έκτοτε κατά 1 ποσοστιαία μονάδα το 2014 και κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες την περίοδο 2015-2016.

Για τη διαμόρφωση συνθηκών βιώσιμης ανάκαμψης στην αγορά εργασίας και στις επενδύσεις, σημαντικός είναι ο ρόλος των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Στο πλαίσιο του τρέχοντος Προγράμματος Στήριξης, οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις διακρίνονται σε τρεις πυλώνες που συνοδεύουν τον στόχο της δημοσιονομικής βιωσιμότητας:

⁷ «Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών, 2016: Κίνδυνος φτώχειας», Ελληνική Στατιστική Αρχή, Ιούνιος 2017.

⁸ Η μεγαλύτερη συμμετοχή των συντάξεων έναντι των λοιπών κοινωνικών παροχών στη μείωση του κινδύνου φτώχειας αναμένεται να μετριαστεί σταδιακά μετά το τέλος του προγράμματος, δεδομένου και του σχεδιαζόμενου πακέτου μεταρρυθμίσεων και εξισορροπητικών παρεμβάσεων.

- στον πυλώνα *διαφύλαξης της χρηματοοικονομικής σταθερότητας*, για την οποία έχουν υιοθετηθεί μέτρα για τη αγορά δανείων, την ανάπτυξη μιας ενεργούς δευτερογενούς αγοράς μη εξυπηρετούμενων δανείων και την εποπτική παρακολούθηση των στόχων μείωσης μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων,
- στον πυλώνα *ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας, των επενδύσεων και της ανάπτυξης*, στον οποίο περιλαμβάνονται οι μεταρρυθμίσεις στις αγορές προϊόντων και εργασίας (σε συμφωνία με τις βέλτιστες ευρωπαϊκές πρακτικές και τις συστάσεις από τις εργαλειαθής I, II και III του ΟΟΣΑ), η κατάρτιση μιας ολοκληρωμένης μεσοπρόθεσμης στρατηγικής ανάπτυξης (υποδομών, εκπαίδευσης, ανθρώπινου κεφαλαίου), η αξιοποίηση καινοτόμων χρηματοδοτικών εργαλείων (π.χ. επενδυτική πλατφόρμα συμμετοχικής χρηματοδότησης Equifund για νεοφυείς επιχειρήσεις), το πρόγραμμα αποκρατικοποιήσεων (μεταξύ των οποίων το σημαντικό χαρτοφυλάκιο του Δημοσίου που μεταβιβάστηκε στη Εταιρία Δημοσίων Συμμετοχών της Ελληνικής Εταιρίας Συμμετοχών και Περιουσίας), το νέο πλαίσιο εξωδικαστικού συμβιβασμού και αδειοδότησης επιχειρήσεων, και μία σειρά παρεμβάσεων για την ενίσχυση της περιφερειακής βιομηχανίας,
- στον πυλώνα *εκσυγχρονισμού της δημόσιας διοίκησης*, για τον οποίον έχουν θεσμοθετηθεί δράσεις για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του δικαστικού συστήματος, την καταπολέμηση της διαφθοράς, και τη λειτουργική αυτονομία βασικών θεσμικών οργάνων (Ελληνική Στατιστική Αρχή, Ελληνική Επιτροπή Ανταγωνισμού).

Επιπλέον παράγοντες που, σε συνέχεια της ολοκλήρωσης της δεύτερης αξιολόγησης, αναμένεται να βοηθήσουν στην οικονομική ανάπτυξη μέσω θετικών σημάτων στην αγορά, είναι:

- η πρόοδος στην υλοποίηση του οδικού χάρτη για τη βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους, μέσω της από 15 Ιουνίου 2017 περαιτέρω εξειδίκευσης των μεσοπρόθεσμων μέτρων ελάφρυνσης που θα εφαρμοστούν κατά το χρόνο επιτυχούς ολοκλήρωσης του προγράμματος,
- ο σχεδιασμός για δημιουργία της πρώτης εθνικής αναπτυξιακής τράπεζας και
- η πρόθεση των θεσμών να στηρίξουν τη χώρα στη διαδικασία επιστροφής στις αγορές μέσω της δημιουργίας ταμειακών αποθεμάτων στο πλαίσιο επόμενων εκταμιεύσεων του τρέχοντος προγράμματος, με στόχο την ενδυνάμωση της επενδυτικής πίστης.

Στη βάση των ανωτέρω, η ολοκλήρωση της δεύτερης αξιολόγησης, με το σύνολο παρεμβάσεων που εισήγαγε, θα ενισχύσει σημαντικά την αξιοπιστία της οικονομίας μεσοπρόθεσμα, συντείνοντας στη μεταστροφή προς θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης από το τρέχον έτος.

2.2 Οι εξελίξεις το 2016

Στη σταθεροποίηση του ΑΕΠ το 2016 συνέβαλε καθοριστικά η ανάκαμψη της πραγματικής ιδιωτικής κατανάλωσης (+1,4% σε ετήσια βάση), έναντι της οριακής της διακύμανσης γύρω από το μηδέν τα δύο προηγούμενα έτη, και της μέσης ετήσιας συρρίκνωσής της κατά 5,7% την περίοδο 2009-2013. Η ανάκαμψη αυτή αποτυπώθηκε και στην κατά 0,4% αύξηση του όγκου λιανικών πωλήσεων εκτός καυσίμων για πρώτη φορά από το 2008, η οποία ενισχύθηκε περαιτέρω στο πρώτο τετράμηνο του 2017 (στο 2,5% σε ετήσια βάση), υποδηλώνοντας τη δυναμική αύξησης της ενεργού ζήτησης και στο τρέχον έτος.

Στην αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης συνέτεινε η βελτίωση στην αγορά εργασίας κατά τη διάρκεια του 2016. Ειδικότερα, η αύξηση της εξαρτημένης εργασίας συνεχίστηκε για δεύτερη χρονιά (+2,1% το 2016 και +0,7% το 2015⁹) στηρίζοντας, από κοινού με την εξάντληση της προς τα κάτω προσαρμογής του μέσου μισθού¹⁰, το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών. Ευνοϊκή για το διαθέσιμο εισόδημα ήταν και η διατήρηση του αποπληθωριστή της ιδιωτικής κατανάλωσης και του εθνικού ΔTK σε αρνητικό έδαφος (-0,5% και -0,8% σε ετήσια βάση), χαμηλότερα από τον αποπληθωριστή του ΑΕΠ (+0,1% έναντι του 2015).

Η συνεισφορά της ιδιωτικής κατανάλωσης στην αύξηση του ΑΕΠ έφτασε το 1,0%, αντισταθμίζοντας το άθροισμα των αρνητικών επιδράσεων από τη δημόσια κατανάλωση και το εξωτερικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών.

Ειδικότερα όσον αφορά το εξωτερικό ισοζύγιο, σε εθνικολογιστική βάση η αρνητική συμβολή του (-0,5% του ΑΕΠ) οφείλεται κατά κύριο λόγο στο ισοζύγιο υπηρεσιών¹¹, και δευτερευόντως στο ισοζύγιο αγαθών¹². Και σε τρέχουσες όμως τιμές (στοιχεία ισοζυγίου πληρωμών Τράπεζας της Ελλάδος), η επιδείνωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών προήλθε κυρίως από την επιδείνωση κατά 1,6 δισ. ευρώ του ισοζυγίου υπηρεσιών, η οποία οφείλεται στη μείωση των ταξιδιωτικών εισπράξεων και των εισπράξεων από μεταφορικές υπηρεσίες.

Αφενός, η μείωση των καθαρών ταξιδιωτικών εισπράξεων κατά 0,88 δισ. ευρώ το 2016 (παρά την αύξηση των αφίξεων μη κατοίκων στη χώρα) αποδίδεται κυρίως στην επιθετική τιμολόγηση των υπηρεσιών διαμονής¹³, ως μέσο προσέλκυσης ταξιδιωτών και αντιστάθμισης της επίδρασης της προσφυγικής κρίσης στην αντίληψη για την Ελλάδα ως τουριστικού προορισμού¹⁴.

Αφετέρου, το μειούμενο επίπεδο δραστηριότητας στις υπηρεσίες μεταφοράς και η πτώση των καθαρών εισπράξεων τους κατά 1,2 δισ. ευρώ, αντανακλά την επίπτωση στον κλάδο των θαλάσσιων μεταφορών¹⁵ από τους περιορισμούς στην κίνηση κεφαλαίων και από την πτωτική πορεία των ναύλων. Από το 2017, η μεγαλύτερη χαλάρωση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων και η ήδη εμφανής αύξηση στους ναύλους αναμένεται να συμβάλλει στην τάση δυναμικής ανάκαμψης της ναυτιλίας, όπως παρατηρήθηκε στο πρώτο τρίμηνο του έτους (+12,8% στις καθарές εισπράξεις θαλάσσιων μεταφορών σε ετήσια βάση).

Οι ανωτέρω εξελίξεις στο ισοζύγιο υπηρεσιών αντιστάθμισαν το 2016 τη βελτίωση στο ονομαστικό ισοζύγιο αγαθών, που ήταν απόρροια της μείωσης του ελλείμματος στο ισοζύγιο πλοίων (κατά 0,3 δισ. ευρώ) και στο ισοζύγιο καυσίμων (κατά 1,38 δισ. ευρώ), εν μέσω της

⁹ Σε ετήσια εθνικολογιστική βάση.

¹⁰ Η εσωτερική υποτίμηση μισθών που προηγήθηκε την περίοδο 2010-2015 εξαντλήθηκε μέσα στο 2016 παρά το γεγονός ότι η συμμετοχή της πλήρους απασχόλησης στο σύνολο των νέων θέσεων απασχόλησης ήταν μικρότερη απ' ό,τι το προηγούμενο έτος.

¹¹ Λόγω μεγαλύτερης μείωσης των εξαγωγών υπηρεσιών έναντι των εισαγωγών υπηρεσιών σε σχέση με το 2015.

¹² Λόγω μεγαλύτερης ανάκαμψης στις εισαγωγές αγαθών απ' ό,τι στις εξαγωγές αγαθών σε σχέση με το 2015.

¹³ Δεδομένης της μείωσης του κόστους διαμονής για τους διεθνείς ταξιδιώτες, η Ελλάδα κατέλαβε την 24η επίδοση παγκοσμίως στον δείκτη ταξιδιωτικής και τουριστικής ανταγωνιστικότητας του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ για το 2017, ανεβάζοντας τη συνολική ανταγωνιστικότητα της στον κλάδο κατά 7 θέσεις.

¹⁴ Σύμφωνα με τον ΣΕΤΕ και τη διαδικτυακή έρευνα αντίληψης Censuswide στις αγορές της Βρετανίας, της Γερμανίας και των ΗΠΑ, μεταξύ Ιανουαρίου και Απριλίου 2016 η αντίληψη για την εικόνα της Ελλάδας όσον αφορά τα ταξίδια επηρεάστηκε από την προσφυγική κρίση κατά 16, 6 και 3 ποσοστιαίες μονάδες, αντιστοίχως.

¹⁵ Η πτώση καθαρών εισπράξεων στις θαλάσσιες μεταφορές το 2016 έφτασε στο 47,6% των καθαρών εισπράξεων του 2014 και στο 25,4% των καθαρών εισπράξεων του 2015.

έντονα καθοδικής πορείας της διεθνούς τιμής του πετρελαίου στα πρώτα τρία τρίμηνα του 2016¹⁶.

Ο όγκος του ακαθάριστου σχηματισμού παγίου κεφαλαίου αυξήθηκε οριακά το 2016 έναντι του 2015 (κατά 0,1%), εν μέσω των μικτών τάσεων στους δείκτες επιχειρηματικών προσδοκιών. Ενδείξεις ανάκαμψης καταγράφηκαν εν τούτοις σε επιμέρους κατηγορίες πραγματικών επενδύσεων, όπως στις επενδύσεις σε μηχανολογικό εξοπλισμό (+5,1%) και στις κατασκευές πλην κατοικιών (+2,9%). Οι άμεσες ξένες επενδύσεις σημείωσαν επίσης βελτίωση, με το ύψος των 2,8 δις. ευρώ καθαρών εισροών εντός του έτους να είναι το μεγαλύτερο που έχει καταγραφεί από την έναρξη της κρίσης το 2008.

Ως συνισταμένη των παραπάνω, το πραγματικό ΑΕΠ διατηρήθηκε το 2016 στο ίδιο επίπεδο με το 2015, με σαφή αναπτυξιακή ώθηση στο τρίτο τρίμηνο του έτους (+2,0% σε ετήσια βάση) και σε συνέχεια της ολοκλήρωσης της πρώτης αξιολόγησης. Η προσωρινή υποχώρηση σε αρνητικό ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης στο τέταρτο τρίμηνο του 2016 προήλθε από τις μειώσεις της δημόσιας κατανάλωσης και του ακαθάριστου σχηματισμού παγίου κεφαλαίου, με την τελευταία όμως να οφείλεται στην επίδραση έτους βάσης, εν μέσω στασιμότητας των νέων επενδύσεων έναντι του προηγούμενου τριμήνου και θετικών ετήσιων μεταβολών στην κατανάλωση και στις καθαρές εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών.

2.3 Οι εξελίξεις το 2017

Το ΑΕΠ και οι συνιστώσες του

Παρά τη μεταφερόμενη επίδραση της μείωσης του ΑΕΠ από το τελευταίο τρίμηνο του 2016 στο 2017, ήδη από το πρώτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους η ελληνική οικονομία επανέκαμψε, με τον ρυθμό αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ από τρίμηνο σε τρίμηνο να διαμορφώνεται σταθερά στο 0,5% για όλο το πρώτο εξάμηνο.

Στην αύξηση του ΑΕΠ του πρώτου τριμήνου (κατά 0,4%¹⁷ έναντι του πρώτου τριμήνου 2016) συνέβαλαν η συνεχιζόμενη αύξηση της πραγματικής ιδιωτικής κατανάλωσης (+1,2% σε ετήσια βάση), η αύξηση του όγκου του ακαθάριστου σχηματισμού παγίου κεφαλαίου σε ετήσια βάση (+10,8%) και η αντίστοιχη βελτίωση των καθαρών εξαγωγών υπηρεσιών (+5,2%). Οι επιδράσεις αυτές αντιστάθμισαν την αρνητική συμβολή στο πραγματικό ΑΕΠ από την -για πέμπτο συνεχόμενο τρίμηνο- συρρίκνωση της πραγματικής δημόσιας κατανάλωσης (κατά 1,9% σε ετήσια βάση) και από τη επιδείνωση των καθαρών εξαγωγών αγαθών (κατά 24,8% αντιστοίχως)¹⁸.

Στο δεύτερο τρίμηνο του 2017, η ιδιωτική κατανάλωση συνέχισε να αυξάνεται σε ετήσια βάση για τέταρτο διαδοχικό τρίμηνο, κατά 0,7%, όσο και η συμβολή της στο πραγματικό ΑΕΠ του πρώτου εξαμήνου 2017¹⁹. Η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης συνέβαλε σημαντικά στην αύξηση του ΑΕΠ του δεύτερου τριμήνου κατά 0,8% σε ετήσια βάση. Από την άλλη

¹⁶ Συγκεκριμένα, από την αρχή του 2016 έως και τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, η μέση πτώση στις τιμές του Brent ήταν της τάξης του 24% σε ετήσια βάση, συνεχίζοντας την καθοδική πορεία που εντάθηκε από τον Νοέμβριο του 2014 και είχε οδηγήσει σε μείωση τιμών του Brent κατά 38,6% το 2015.

¹⁷ Σε σταθερές τιμές και εποχικά διορθωμένα στοιχεία.

¹⁸ Οι καθαρές εξαγωγές αγαθών μειώθηκαν στο πρώτο τρίμηνο του 2017 εν μέσω ανάκαμψης των εισαγωγών αγαθών και ανόδου στις διεθνείς τιμές του πετρελαίου, σε συνέχεια της απόφασης του ΟΠΕΚ τον Νοέμβριο του 2016 για μείωση της υπερβάλλουσας προσφοράς πετρελαίου από τον Ιανουάριο του 2017.

¹⁹ Η συμβολή αυτή επιβραδύνθηκε ελαφρώς στο δεύτερο τρίμηνο 2017, στο +0,5% από +0,9% στο πρώτο τρίμηνο, λόγω της κατά 0,1% μείωσης της ιδιωτικής κατανάλωσης έναντι του προηγούμενου τριμήνου.

πλευρά, σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο υπήρξε μετατόπιση της θετικής συνεισφοράς στην αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ, από τον ακαθάριστο σχηματισμό παγίου κεφαλαίου, που μειώθηκε κατά 4,6% σε ετήσια βάση,²⁰ προς τη δημόσια κατανάλωση, που αυξήθηκε κατά 3,3% σε ετήσια βάση και προς τις καθарές εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών, που βελτιώθηκαν κατά 43,8% σε ετήσια βάση. Ως εκ τούτου, η συμβολή των συνολικών καθαρών εξαγωγών στην ανάπτυξη του δεύτερου τριμήνου μεταστράφηκε σε θετική (+1,8% του ΑΕΠ του δεύτερου τριμήνου του 2016), στηριζόμενη πλέον των δύο τρίτων στην ανάκαμψη των καθαρών εξαγωγών αγαθών²¹, και κατά το υπόλοιπο στην περαιτέρω βελτίωση των καθαρών εξαγωγών υπηρεσιών²².

Στο σύνολο του πρώτου εξαμήνου, όλες οι συνιστώσες του πραγματικού ΑΕΠ, πλην του εξωτερικού τομέα, συνεισέφεραν θετικά στην ανάπτυξη, γεγονός που υποδηλώνει την προοπτική διατήρησής της όλο το 2017 και πέραν αυτού. Η ιδιωτική κατανάλωση αυξήθηκε κατά 1,0% έναντι του πρώτου εξαμήνου του 2016, ενισχυμένη από τη συνεχιζόμενη βελτίωση στους δείκτες απασχόλησης και ανεργίας, ενώ η δημόσια κατανάλωση αυξήθηκε κατά 0,7% έναντι του ίδιου διαστήματος του 2016. Ο ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου είχε σωρευτικά θετική μεταβολή κατά 2,7% έναντι του πρώτου εξαμήνου του 2016, λόγω της μεγάλης αύξησης που είχε σημειωθεί στο πρώτο τρίμηνο του 2017. Εξάλλου, βάσει στοιχείων ισοζυγίου πληρωμών της Τράπεζας της Ελλάδος, την περίοδο Ιανουαρίου - Ιουλίου 2017 οι άμεσες ξένες επενδύσεις ήταν τριπλάσιες σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2016 (2,3 δισ. ευρώ έναντι 0,8 δισ. ευρώ), σηματοδοτώντας τη βελτίωση της δυναμικής τους μέσα στο 2017.

Παρά την αρνητική συμβολή του εξωτερικού τομέα στην ανάπτυξη²³ που σημειώθηκε κατά το πρώτο εξάμηνο του 2017, αυτή αναμένεται να αναστραφεί μέσα στο επόμενο εξάμηνο, δεδομένων των ήδη ευνοϊκών εξελίξεων του δεύτερου τριμήνου του έτους. Η μεγαλύτερη αύξηση των συνολικών εισαγωγών έναντι των εξαγωγών στο πρώτο εξάμηνο οφείλεται στη συγκριτικά μεγαλύτερη αύξηση των εισαγωγών αγαθών έναντι των εξαγωγών αγαθών κατά το πρώτο τρίμηνο του έτους. Δεδομένου ότι στην αύξηση αυτή των εισαγωγών συντέλεσε, μεταξύ άλλων, η σταδιακή χαλάρωση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων, σήμερα η διαδικασία περαιτέρω χαλάρωσης και τελικά άρσης των εν λόγω περιορισμών αποτελεί ένα εγχείρημα σταδιακής προσαρμογής ώστε, όπως αποτυπώνεται στον οδικό χάρτη της 15^{ης} Μαΐου 2017, κατά την υλοποίησή του να διασφαλίζεται τόσο η χρηματοπιστωτική όσο και η μακροοικονομική σταθερότητα.

Μετά το πέρας του πρώτου εξαμήνου, που συμπίπτει με το ορόσημο της ολοκλήρωσης της δεύτερης αξιολόγησης, οι τιμές των διαθέσιμων δεικτών υψηλής συχνότητας φαίνεται να στηρίζουν την εκτίμηση για ανάπτυξη 1,8% στο σύνολο του τρέχοντος έτους. Την περίοδο Ιουλίου-Αυγούστου, σημαντική βελτίωση επέδειξε ο δείκτης οικονομικού κλίματος (98,6 μονάδες βάσης κατά μέσο όρο έναντι 93,6 μονάδων το αμέσως προηγούμενο δίμηνο και 92,2 μονάδων το αντίστοιχο δίμηνο του 2016), καθώς και ο δείκτης εμπιστοσύνης καταναλωτών

²⁰ Προς τη μείωση αυτή εκτιμάται ότι επέδρασε η χρονική επέκταση των διαπραγματεύσεων για τη δεύτερη αξιολόγηση έως τον Ιούνιο του 2017.

²¹ Εν μέσω ηπιότερων αυξήσεων στη διεθνή τιμή του πετρελαίου και υποχώρησης των εισαγωγών αγαθών σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, κατά το οποίο ο όγκος τους ανήλθε στο υψηλότερο επίπεδο από το πρώτο τρίμηνο του 2010.

²² Στη βάση των βελτιούμενων ισοζυγίων ταξιδιωτικών και μεταφορικών υπηρεσιών (ιδίως της ναυτιλίας).

²³ Παρά τη μικρή αυτή αρνητική συμβολή ύψους 0,2% του πραγματικού ΑΕΠ, το αυξημένο επίπεδο δραστηριότητας (όγκου) εξαγωγών και εισαγωγών του πρώτου εξαμήνου 2017 υποδηλώνει τη διαμορφούμενη δυναμική ανάπτυξης του εξωτερικού τομέα της οικονομίας. Στο πρώτο εξάμηνο οι πραγματικές εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών σημείωσαν άλμα κατά 7,4% σε ετήσια βάση, που επιμερίστηκε τόσο στα αγαθά (+6,8%) όσο και στις υπηρεσίες (+9,6%) έναντι ανόδου κατά 7,3% στις πραγματικές εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών (λόγω αύξησης 6,3% στα αγαθά και 13,5% στις υπηρεσίες).

(-59,3 μονάδες έναντι -69,3 μονάδων το αμέσως προηγούμενο δίμηνο και -69,7 μονάδων το αντίστοιχο δίμηνο του 2016²⁴). Αντίστοιχα, ο δείκτης υπεύθυνων προμηθειών έφτασε τον Αύγουστο του 2017 στις 52,2 μονάδες βάσης, σημειώνοντας τη μεγαλύτερη επίδοσή του από την έναρξη της οικονομικής προσαρμογής και υποδηλώνοντας επέκταση του κλάδου της μεταποίησης για τρίτο συνεχόμενο μήνα. Με την παρέλευση του δευτέρου εξαμήνου του 2017, η ανάκτηση της εμπιστοσύνης στην οικονομία αναμένεται ταχύτερη, λόγω των θετικών σημάτων από την επιτυχή άντληση των 3 δισ. ευρώ από τις διεθνείς αγορές, τον Ιούλιο του 2017, από την αναβάθμιση των προοπτικών της οικονομίας από τους οίκους αξιολόγησης Moody's, Standard and Poor's και Fitch, και από την εκτιμώμενη πρόοδο της τρίτης αξιολόγησης του προγράμματος.

Στο σύνολο του 2017, οι κύριοι παράγοντες που αναμένεται να ωθήσουν το πραγματικό ΑΕΠ κατά 1,8% υψηλότερα από ότι το 2016 είναι η αύξηση της απασχόλησης (κατά 1,6%) που στηρίζει την αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά 1,1%, αλλά και:

- η πρόοδος υλοποίησης του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων²⁵,
- η συμμετοχή της Ελλάδας στο επενδυτικό σχέδιο για την Ευρώπη²⁶,
- η εμπροσθοβαρής αξιοποίηση των πόρων του ΕΣΠΑ 2014-2020,
- η δημοσιονομική υπερ-απόδοση, που συνέβαλε στην αναβάθμιση των προοπτικών της οικονομίας από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης τον Ιούλιο του 2017, και έκανε εφικτή την κατάργηση της απόφασης 2009/415/ΕΚ σχετικά με την ύπαρξη υπερβολικού ελλείμματος στην Ελλάδα,
- η δέσμευση των θεσμών ότι θα υποστηρίξουν την Ελλάδα στην ομαλή επιστροφή της στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές, μέσω της δημιουργίας ταμειακών αποθεμάτων κατά τις επόμενες εκταμιεύσεις του προγράμματος στήριξης.

Αυτές οι παράμετροι συντελούν στην ενδυνάμωση της επενδυτικής πίστης, μετατρέποντας τον ακαθάριστο σχηματισμό παγίου κεφαλαίου στο δεύτερο βασικότερο μοχλό ανάπτυξης του τρέχοντος έτους. Συγκεκριμένα, για το 2017 εκτιμάται αύξηση του ακαθάριστου σχηματισμού παγίου κεφαλαίου κατά 4,3% σε ετήσια βάση, με τη συμμετοχή του στο ΑΕΠ να αυξάνεται από το 11,4% το 2016 στο 11,7%, έναντι αντίστοιχης μείωσης της συμμετοχής της ιδιωτικής κατανάλωσης στο 69,4%, από 69,9% το 2016.

Τέλος, θετική παρότι μικρότερη συμβολή στην ανάπτυξη της οικονομίας (κατά 0,2% του πραγματικού ΑΕΠ) αναμένεται τόσο από το εξωτερικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών, στη

²⁴ Η εμπιστοσύνη των καταναλωτών στην Ελλάδα βελτιώθηκε στο -57,0 τον Αύγουστο από -61,50 τον Ιούλιο του 2017. Από το 1985 έως το 2017 ήταν κατά μέσο όρο -37,87, φτάνοντας στο υψηλότερο επίπεδο τον Μάιο του 1985 (-3,20) και στο χαμηλότερο τον Οκτώβριο του 2011 (-83,80).

²⁵ Το 2017, έχουν γίνει σημαντικά βήματα για την υλοποίηση του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων, όπως η παράδοση των δεκαεσσάρων περιφερειακών αεροδρομίων στη Fraport, η έγκριση της οικονομικής προσφοράς για την παράταση παραχώρησης του διεθνούς αεροδρομίου της Αθήνας και η ολοκλήρωση της πώλησης της ΤΡΑΙΝΟΣΕ.

²⁶ Τον Ιούλιο του 2017, οι δράσεις που είχαν εγκριθεί στην Ελλάδα στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Ταμείου Στρατηγικών Επενδύσεων αντιπροσώπευαν συνολική χρηματοδότηση ύψους 1,2 δισ. ευρώ, από την οποία τα 979 εκατ. ευρώ αντιστοιχούν σε επενδυτικά σχέδια στο πεδίο της καινοτομίας και των υποδομών και τα υπόλοιπα 260 εκατομμύρια ευρώ σε επενδυτικά σχέδια για μικρές έως μεσαίες επιχειρήσεις (συντελεστές «μόγχευσης» 2,35 και 5,38 αντίστοιχα). Το σύνολο των δράσεων στην Ελλάδα στο πλαίσιο του επενδυτικού προγράμματος αναμένεται να δώσουν ώθηση σε επενδύσεις ύψους 3,7 δισ. ευρώ.

βάση της σωρευτικής ανάκαμψης των καθαρών εξαγωγών υπηρεσιών, όσο και από τη δημόσια κατανάλωση, μετά από επτά έτη δημοσιονομικής προσαρμογής.

Πληθωρισμός - Τιμές

Έπειτα από την εξασθένιση των αποπληθωριστικών πιέσεων των ετών 2013-2015 εντός του 2016²⁷, από τον Ιανουάριο του 2017 ο ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού κατέγραψε απότομη αύξηση, που για την περίοδο Ιανουαρίου-Μαΐου ανήλθε στο +1,6% κατά μέσο όρο βάσει του Εναρμονισμένου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ). Έκτοτε, η εξομάλυνση της αύξησης των τιμών, στο 0,8% κατά μέσο όρο μεταξύ Ιουνίου και Αυγούστου, διαμόρφωσε το μέσο ετήσιο ρυθμό πληθωρισμού του πρώτου οκταμήνου 2017 ελαφρώς χαμηλότερα, στο 1,3%.

Οι κύριοι λόγοι της απότομης αύξησης του επιπέδου τιμών αφορούν, αφενός, στην άνοδο της διεθνούς τιμής του πετρελαίου, που ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2016 και εντάθηκε τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους σε συνέχεια της απόφασης του ΟΠΕΚ για μείωση της προσφερόμενης ποσότητας πετρελαίου, τον Νοέμβριο του 2016²⁸. Αφετέρου, το επίπεδο των τιμών επηρεάστηκε από την αύξηση του βασικού συντελεστή ΦΠΑ στο 24%, τον Ιούνιο 2016, και από τις αυξήσεις σε ορισμένους ειδικούς φόρους κατανάλωσης, όπως το πετρέλαιο θέρμανσης (Οκτώβριος 2016), ο καφές, ο καπνός και η σταθερή τηλεφωνία (Ιανουάριος 2017).

Δεδομένων αυτών των επιδράσεων, στο σύνολο του 2017 ο ρυθμός πληθωρισμού σε ετήσια βάση αναμένεται να παραμείνει κοντά στο επίπεδο που διαμορφώνεται έως σήμερα, και συγκεκριμένα στο ύψους του 1,2% βάσει του εναρμονισμένου ΔΤΚ.

Από την ανάλυση του Εθνικού ΔΤΚ, οι μεγαλύτερες αυξήσεις που παρατηρούνται το πρώτο οκτάμηνο του 2017 είναι στον τομέα των οπωροκηπευτικών (6,1%) και στον τομέα των καυσίων (13,4%). Οι αυξήσεις αυτές αιτιολογούν τη μεγάλη προς τα κάτω απόκλιση του δομικού πληθωρισμού από τον Εθνικό ΔΤΚ (0,1% έναντι 1,2%, αντίστοιχα). Τέλος, οι τομείς των αγαθών και των υπηρεσιών κυμαίνονται κοντά στον Εθνικό ΔΤΚ στο οκτάμηνο του 2017.

Οι παραπάνω εξελίξεις αποτυπώνονται και στον αποπληθωριστή της ιδιωτικής κατανάλωσης (+1,2% στο πρώτο εξάμηνο 2017 σε εποχικά διορθωμένα στοιχεία), αλλά και στους πολύ υψηλούς ρυθμούς πληθωρισμού στις εξαγωγές και τις εισαγωγές αγαθών εντός του ίδιου διαστήματος (7,1% και 7,8%, αντίστοιχα). Εξαιτίας των καθοδικών πιέσεων στους αποπληθωριστές δημόσιας κατανάλωσης, επενδύσεων και εξωτερικού τομέα στο δεύτερο τρίμηνο του 2017, ο αποπληθωριστής του ΑΕΠ στο σύνολο εξαμήνου αυξήθηκε οριακά μόνο, κατά 0,1% σε ετήσια βάση.

Απασχόληση - Ανεργία

Σε συνέχεια της βελτίωσης της απασχόλησης²⁹ κατά τη διάρκεια των τριών προηγούμενων ετών, ο αριθμός των απασχολούμενων συνέχισε να αυξάνεται στο πρώτο εξάμηνο του 2017, αν και με επιβραδυμένο ρυθμό έναντι του πρώτου εξαμήνου του 2016 (1,9% έναντι 2,5%).

²⁷ Το 2016 η μεταβολή του Εναρμονισμένου ΔΤΚ ήταν μηδενική, έναντι μέσης μεταβολής -1,1% την προηγούμενη τριετή περίοδο.

²⁸ Ενδεικτικά, στους πρώτους οκτώ μήνες του 2017 η αύξηση του πετρελαίου Brent έφτασε το 31,0%, παρά τη σταδιακή εξομάλυνσή της από τον Μάρτιο 2017.

²⁹ Στοιχεία βάσει της τριμηνιαίας Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής. Βάσει των Εθνικών Λογαριασμών, η πορεία βελτίωσης της απασχόλησης άρχισε το 2015, έναντι στασιμότητας το 2014.

Ανάλογη πορεία βελτίωσης καταγράφεται στο ποσοστό της ανεργίας, που υποχώρησε κατά 1,8 εκατοστιαίες μονάδες το πρώτο εξάμηνο του 2017, στο 22,2% του εργατικού δυναμικού, έπειτα από αντίστοιχη σωρευτική μείωση κατά 3,0 μονάδες τη διετία 2015-2016. Επίσης θετικό είναι το γεγονός ότι στο τρέχον έτος η ανεργία των νέων μειώνεται με ταχύτερο ρυθμό έναντι του πρώτου εξαμήνου του προηγούμενου έτους και συγκεκριμένα, κατά 4,7% το 2017 έναντι 0,7% το 2016.

Στον αντίποδα των παραπάνω εξελίξεων, η αύξηση των θέσεων πλήρους απασχόλησης ως ποσοστό συμμετοχής στην αύξηση της συνολικής απασχόλησης που σημειώθηκε κατά το πρώτο εξάμηνο του 2017³⁰ ήταν μικρότερη έναντι του πρώτου εξαμήνου του 2016 (69,3% έναντι 89,2%), με τη μερική απασχόληση να κερδίζει έδαφος μεταξύ τέταρτου τριμήνου 2016 και πρώτου τριμήνου 2017 για πρώτη φορά μετά το 2014³¹. Επιπλέον, η μακροχρόνια ανεργία, που αποτελεί ένδειξη της διαρθρωτικής φύσης της συνολικής ανεργίας, δίνει μεν σημάδια βαθμιαίας υποχώρησης σε απόλυτους αριθμούς (στις 766 χιλιάδες άτομα στο πρώτο εξάμηνο 2017 έναντι 821 χιλιάδων στο πρώτο εξάμηνο του 2016), με τον ρυθμό υποχώρησής της όμως να υπολείπεται του ρυθμού μείωσης της συνολικής ανεργίας στο δεύτερο τρίμηνο του 2017. Ως αποτέλεσμα, το ποσοστό των μακροχρόνιων ανέργων επί της συνολικής ανεργίας αυξήθηκε οριακά στο πρώτο εξάμηνο του 2017 (στο 71,8% του ανέργων έναντι 71,2% αντίστοιχα).

Τέλος, όσον αφορά τη διάρθρωση της απασχόλησης στους τομείς παραγωγής, διατηρείται η επικράτηση του τριτογενή τομέα, ο οποίος το 2016 απασχολούσε το 72,4% του συνόλου των απασχολούμενων. Στο πρώτο εξάμηνο του 2017, καταγράφονται αυξήσεις του αριθμού των απασχολούμενων τόσο στο δευτερογενή τομέα (+2,4% έναντι του πρώτου εξαμήνου του 2016) όσο και στον τριτογενή τομέα (+2,3% αντίστοιχα), σε αντίθεση με τη μείωση στον πρωτογενή τομέα (-0,9% σε ετήσια βάση).

Νομισματικές και πιστωτικές εξελίξεις στην Ελλάδα

Το σύνολο των εγχώριων καταθέσεων που κατ' ουσίαν συνιστά την ελληνική συμβολή στο M3 της ζώνης του ευρώ αυξήθηκε προοδευτικά από τα μέσα του 2015 με αποτέλεσμα ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του να διαμορφωθεί τους πρώτους επτά μήνες του 2017, με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, κατά μέσο όρο σε 4,0% (μέσος ετήσιος ρυθμός κατά το 2016: -2,2%). Αναλυτικότερα, το επτάμηνο Ιανουαρίου-Ιουλίου του 2017 ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης των καταθέσεων διάρκειας μίας ημέρας διαμορφώθηκε σε 4,0% (από 15,4% κατά μέσο όρο το 2016). Ο αντίστοιχος ρυθμός των καταθέσεων προθεσμίας έως 2 ετών διαμορφώθηκε επίσης σε 4% (από -19,2% κατά μέσο όρο το 2016).

Οι τραπεζικές καταθέσεις των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων αυξήθηκαν συνολικά τους πρώτους επτά μήνες του τρέχοντος έτους περίπου κατά 570 εκατ. ευρώ (έναντι μείωσης 620 εκατ. ευρώ την ίδια περίοδο του 2016) εν αντιθέσει με τις καταθέσεις των νοικοκυριών οι οποίες υποχώρησαν περίπου κατά 500 εκατ. ευρώ (έναντι μείωσης 48 εκατ. ευρώ την ίδια περίοδο του 2016). Η διαφορετική εξέλιξη στη ροή των καταθέσεων μεταξύ των τομέων αιτιολογείται μεταξύ άλλων λόγω του εντονότερου ρυθμού πιστωτικής συστολής που παρατηρείται στα νοικοκυριά, κυρίως ως προς τα στεγαστικά δάνεια. Συνολικά, από το τέλος του 2016 οι καταθέσεις του ιδιωτικού μη χρηματοπιστωτικού τομέα δεν μεταβλήθηκαν σημαντικά.

³⁰ Βάσει μη εποχικά διορθωμένων στοιχείων της τριμηνιαίας Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής.

³¹ Το δεύτερο τρίμηνο του 2017 η τάση αυτή φαίνεται να αντιστρέφεται, με την αντίστοιχη συμμετοχή των νέων θέσεων πλήρους απασχόλησης στο 88,7% της νέας απασχόλησης.

Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του υπολοίπου της χρηματοδότησης προς τον τομέα της γενικής κυβέρνησης από το εγχώριο τραπεζικό σύστημα (συμπεριλαμβανομένης της Τραπεζής της Ελλάδος) συνέχισε να καταγράφει αρνητικές τιμές το 2017 με εξαίρεση τον Ιανουάριο, όπως και κατά το μεγαλύτερο μέρος του 2016. Ειδικότερα, ο εν λόγω ρυθμός διαμορφώθηκε σε -5,2% τον Ιούλιο του 2017 από 1,4% το Δεκέμβριο του 2016. Η επιστροφή του ρυθμού μεταβολής του υπολοίπου της χρηματοδότησης προς τον τομέα της γενικής κυβέρνησης σε αρνητικές τιμές το 2017 αντανακλά την επίδραση των υψηλών αρνητικών ετήσιων ρυθμών μεταβολής των δανείων των τραπεζών προς τη γενική κυβέρνηση, ενώ και το υπόλοιπο των τίτλων ελληνικού Δημοσίου στο χαρτοφυλάκιο των τραπεζών κατέγραψε μείωση.

Όσον αφορά την τραπεζική χρηματοδότηση του ιδιωτικού μη χρηματοπιστωτικού τομέα της οικονομίας, ο ετήσιος ρυθμός μείωσης των τραπεζικών πιστώσεων προς τα νοικοκυριά, αφού παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητος το 2016, περιορίστηκε κατά τους πρώτους επτά μήνες του 2017 και διαμορφώθηκε σε -2,4% τον Ιούλιο (έναντι -2,8% το Δεκέμβριο του 2016). Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής των τραπεζικών πιστώσεων προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις εμφάνισε διακυμάνσεις το α' επτάμηνο του 2017 μεταξύ χαμηλών αρνητικών και θετικών τιμών και τον Ιούλιο του 2017 ήταν -0,5% (Δεκέμβριος 2016:0%). Αξίζει να σημειωθεί ότι για πρώτη φορά μετά το α' τρίμηνο του 2011 καταγράφονται θετικοί ετήσιοι ρυθμοί όσον αφορά την εξέλιξη του μεγέθους αυτού για δύο ή τρεις συνεχόμενους μήνες.

Αναλυτικότερα, όσον αφορά τις συνθήκες προσφοράς και ζήτησης τραπεζικών πιστώσεων, η μεν άνοδος της οικονομικής δραστηριότητας το α' εξάμηνο του 2017 είχε αυξητική επίδραση στη ζήτηση για τραπεζικά δάνεια, το δε κλίμα αβεβαιότητας λόγω της παράτασης των συνολικών με τους θεσμούς, κατά το διάστημα που μεσολάβησε μέχρι την ολοκλήρωση της δεύτερης αξιολόγησης του προγράμματος τον Ιούνιο, περιορίσει τουλάχιστον προσωρινά την τάση του ιδιωτικού τομέα για τη λήψη νέων δανείων. Από την πλευρά της προσφοράς, η συνέχιση της πιστωτικής συρρίκνωσης την επισκοπούμενη περίοδο συνδέεται με τη συνεχιζόμενη συμπίεση της ρευστότητας των τραπεζών, λόγω των υψηλών μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων τα οποία τις στερούν πόρους προς αναδανεισμό στον ιδιωτικό τομέα. Θετική επίδραση στη δυνατότητα παροχής τραπεζικών δανείων εξακολούθησαν να ασκούν η συμμετοχή των ελληνικών τραπεζών στη διασυννοριακή διατραπεζική αγορά – η οποία ωστόσο επηρεάστηκε δυσμενώς από την όξυνση της αβεβαιότητας – οι στοχευμένες πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης της ΕΚΤ, καθώς και η πρόσβασή τους σε έκτακτη χρηματοδότηση. Σε ότι αφορά το διάστημα 2017-2019, αναμένεται σημαντική θετική επίδραση στην πιστωτική επέκταση από την εφαρμογή της πολιτικής μείωσης των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων από τις τράπεζες, σύμφωνα με τους συμφωνηθέντες στόχους για το διάστημα αυτό.

Τα επιτόκια των νέων τραπεζικών καταθέσεων στην Ελλάδα ακολούθησαν ήπια καθοδική πορεία μετά την απότομη αποκλιμάκωση στα μέσα του 2015. Κατά συνέπεια, το επιτόκιο στη σημαντικότερη κατηγορία καταθέσεων, δηλ. εκείνων με συμφωνημένη διάρκεια έως 1 έτος από τα νοικοκυριά, κατέγραψε συνολικά μείωση στη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου και το επτάμηνο Ιανουαρίου-Ιουλίου του 2017 διαμορφώθηκε κατά μέσο όρο σε 0,66%, δηλ. κατά 18 μονάδες βάσης χαμηλότερα έναντι του μέσου επιτοκίου του 2016. Το επιτόκιο αυτό παρέμεινε υψηλότερο έναντι του αντίστοιχου επιτοκίου της ζώνης του ευρώ, ωστόσο η μεταξύ τους διαφορά έχει περιοριστεί σημαντικά, από 102 μονάδες βάσης τον Ιούνιο του 2015, οπότε και επιβλήθηκαν οι περιορισμοί στις αναλήψεις τραπεζικών καταθέσεων, σε 24 μονάδες βάσης τον Ιούλιο του τρέχοντος έτους.

Τα επιτόκια των νέων τραπεζικών δανείων προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις διατήρησαν το τρέχον έτος την πολυετή πτωτική τάση τους. Αντίθετα, τα επιτόκια τραπεζικού δανεισμού προς τα νοικοκυριά από τα μέσα του 2013 καταγράφουν αυξήσεις όσον αφορά τα δάνεια καταναλωτικού σκοπού και σταθεροποίηση όσον αφορά τα στεγαστικά δάνεια. Η διαφορετική εξέλιξη στα επιτόκια τραπεζικού δανεισμού μεταξύ των τομέων κατέστησε από τις αρχές του τρέχοντος έτους φθηνότερο το μεσοσταθμικό κόστος δανεισμού των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων έναντι του αντίστοιχου των νοικοκυριών και κατά συνέπεια συνέβαλε στην επιθυμητή παραγωγική αναδιάρθρωση της οικονομίας. Ειδικότερα, τον Ιούλιο του 2017 το μεσοσταθμικό επιτόκιο των δανείων προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις διαμορφώθηκε σε 4,49%, κατά 41 μονάδες βάσης χαμηλότερα έναντι του μέσου επιτοκίου του 2016. Αντίθετα, το μεσοσταθμικό επιτόκιο των δανείων προς τα νοικοκυριά διαμορφώθηκε κατά μέσο όρο το επτάμηνο Ιανουαρίου-Ιουλίου του 2017 σε 4,77%, δηλαδή σχεδόν στο ίδιο επίπεδο (μόλις, κατά 3 μονάδες βάσης υψηλότερα) με το αντίστοιχο μέσο επιτόκιο του 2016.

Την ίδια περίοδο, τα ex post πραγματικά επιτόκια των τραπεζικών δανείων κατά μέσο όρο εμφάνισαν αξιοσημείωτη μείωση, ιδίως στις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις. Αναλυτικότερα, το πραγματικό επιτόκιο των δανείων προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις διαμορφώθηκε κατά μέσο όρο την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουλίου του 2017 σε 3,09%, δηλαδή κατά 180 μονάδες βάσης χαμηλότερα έναντι του μέσου όρου του 2016. Το αντίστοιχο επιτόκιο προς τα νοικοκυριά μειώθηκε κατά 132 μονάδες βάσης, σε 3,41%.

2.4 Οι προοπτικές το 2018

Η θετική επίπτωση από την ομαλή υλοποίηση του προγράμματος, που εκτιμάται ότι θα μεταφραστεί σε ταχύτερη ανάκαμψη από το δεύτερο εξάμηνο του 2017, αναμένεται να μεταφέρει την επίδρασή της στο 2018.

Στον πίνακα 1.2 παρουσιάζονται οι προβλέψεις για τα μακροοικονομικά μεγέθη του ερχόμενου έτους:

Πίνακας 1.2 Βασικά μεγέθη της Ελληνικής Οικονομίας (% ετήσιες μεταβολές, σταθερές τιμές)			
	2016	2017**	2018**
Πραγματικό ΑΕΠ	0,0	1,8	2,4
Ιδιωτική κατανάλωση	1,4	1,1	1,4
Δημόσια κατανάλωση	-2,1	1,0	-0,2
Ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου	0,1	4,3	12,6
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	-2,0	6,7	4,7
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	-0,4	5,6	4,4
Αποπληθωριστής ΑΕΠ	0,1	0,7	1,2
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή	0,0	1,2	1,1
Απασχόληση*	1,3	1,6	1,7
Ποσοστό ανεργίας*	21,7	20,2	19,0
Ποσοστό ανεργίας (Έρευνα Εργατικού Δυναμικού)	23,5	22,0	20,8

* Σε εθνικολογιστική βάση

** Προβλέψεις

Σε ετήσια βάση, το ΑΕΠ αναμένεται να αυξηθεί το 2018 κατά 3,6% σε τρέχουσες τιμές και κατά 2,4% σε σταθερές τιμές, γεγονός που υποδηλώνει την ομαλή αύξηση του αποπληθωριστή του ΑΕΠ (1,2%).

Η πρόβλεψη για μεγαλύτερη ανάπτυξη στηρίζεται στις προβλέψεις για:

- θετική συνεισφορά από την ιδιωτική κατανάλωση (κατά 1% του πραγματικού ΑΕΠ), που ενισχύεται από την ταχύτερη αύξηση της απασχόλησης και τη συνεχιζόμενη μείωση της ανεργίας,
- θετική συνεισφορά από τον ακαθάριστο σχηματισμό παγίου κεφαλαίου (κατά 1,5% του πραγματικού ΑΕΠ), που αναμένεται να αυξηθεί με διψήφιο ρυθμό λόγω του ευνοϊκότερου επενδυτικού περιβάλλοντος στη βάση των υλοποιούμενων μεταρρυθμίσεων του προγράμματος αλλά και της αυξημένης ζήτησης,
- μικρή περαιτέρω βελτίωση του πραγματικού ελλείματος στο ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών, εν μέσω αυξήσεων στην εξαγωγική και εισαγωγική δραστηριότητα.

Ο ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού αναμένεται να κυμανθεί στο 1,1%, βάσει του Εναρμονισμένου ΔΤΚ, ελάχιστα χαμηλότερα από το ρυθμό του 2017. Η μετριοπαθής πορεία ανόδου του εξηγείται από την υπερβάλλουσα παραγωγική δυναμικότητα της οικονομίας και την εξάντληση, μέσα στο 2017, της επίδρασης των αυξήσεων στην έμμεση φορολογία.

Η επαλήθευση των τρεχουσών εκτιμήσεων για το 2018 εξαρτάται από την πραγματοποίηση των παρακάτω οροσήμων που ενσωματώνονται στις υποθέσεις του βασικού μακροοικονομικού σεναρίου:

- της ομαλής προόδου του προγράμματος στήριξης μέσω του ΕΜΣ, έως την ολοκλήρωση του τον Αύγουστο του 2018,
- της ομαλής επιστροφής της χώρας στη χρηματοδότηση από τις διεθνείς αγορές, με την υποστήριξη των θεσμών στο πλαίσιο του τρέχοντος προγράμματος στήριξης,
- της εφαρμογής των μεσοπρόθεσμων μέτρων για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας του δημόσιου χρέους (συμπεριλαμβανομένης της πλήρους εξειδίκευσης του μηχανισμού προσαρμογής των μέτρων ελάφρυνσης στην πραγματική εξέλιξη του ΑΕΠ), και
- της επικράτησης ομαλών συνθηκών στο διεθνές γεωπολιτικό και οικονομικό περιβάλλον, έναντι των διεθνών αναταράξεων που επενέργησαν από το 2015 (προσφυγική κρίση, εσωστρέφεια σε επίπεδο κρατών-μελών της ΕΕ, πολιτική αποκλίσεων από το γενικότερο πνεύμα της παγκόσμιας συνεργασίας).

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

1. Εκτιμήσεις 2017

Το έτος 2016, το πρωτογενές αποτέλεσμα (προ τόκων) της Γενικής Κυβέρνησης σύμφωνα με τη μεθοδολογία του Ευρωπαϊκού Συστήματος Λογαριασμών (ESA) διαμορφώθηκε σε πλεόνασμα ύψους 6.937 εκατ. ευρώ (3,9% του ΑΕΠ), ενώ το πρωτογενές αποτέλεσμα της Γενικής Κυβέρνησης σε όρους Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης (ΣΧΔ), διαμορφώθηκε σε πλεόνασμα ύψους 7.357 εκατ. ευρώ ή 4,2 % του ΑΕΠ.

Στο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής (2018-2021) για το έτος 2017, το πρωτογενές αποτέλεσμα της Γενικής Κυβέρνησης σε όρους ΣΧΔ, είχε προβλεφθεί ότι θα διαμορφωθεί σε πλεόνασμα ύψους 3.445 εκατ. ευρώ ή 1,9% του ΑΕΠ, ενώ με βάση τη μεθοδολογία του Ευρωπαϊκού Συστήματος Λογαριασμών (ESA) είχε προβλεφθεί πλεόνασμα ύψους 3.814 εκατ. ευρώ ή 2,1% του ΑΕΠ.

Με βάση τα στοιχεία της εκτέλεσης του Προϋπολογισμού, το πρωτογενές αποτέλεσμα της Γενικής Κυβέρνησης εκτιμάται, ότι σε όρους ΣΧΔ, θα διαμορφωθεί σε 3.977 εκατ. ευρώ ή 2,2% του ΑΕΠ, αυξημένο έναντι του στόχου κατά 823 εκατ. ευρώ ή 0,5% του ΑΕΠ. Σε όρους ESA εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί σε 4.288 εκατ. ευρώ ή 2,4% του ΑΕΠ.

Η δημοσιονομική στρατηγική για το 2017 περιελάμβανε και την υλοποίηση των αναγκαίων για την επίτευξη της ΣΧΔ διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και θεσμικών αλλαγών, όπως:

- η αναβάθμιση και ο εκσυγχρονισμός των δημοσιονομικών κανόνων που εξασφαλίζουν τη διαφάνεια και λογοδοσία στη διαχείριση του δημόσιου χρήματος,
- η ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης, μέσω της εφαρμογής δράσεων όπως η εντατικοποίηση των φορολογικών ελέγχων και η παροχή κινήτρων για ηλεκτρονικές πληρωμές,
- η ειδική πρόβλεψη για δράσεις στήριξης των επενδύσεων, της ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής, ύψους 800 εκατ. ευρώ,
- το πρόγραμμα αποκρατικοποιήσεων,
- διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στις αγορές προϊόντων,
- εκσυγχρονισμός του συστήματος δημόσιας υγείας και κοινωνικής πρόνοιας,
- διαχείριση του ιδιωτικού χρέους και εφαρμογή διαρθρωτικών αλλαγών με αναπτυξιακή προοπτική,
- η έναρξη λειτουργίας του Εθνικού Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης και η ενοποίηση των Ταμείων Πρόνοιας με την ενσωμάτωσή τους στο Ενιαίο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης και Εφάπαξ Παροχών,
- η διασφάλιση της προστασίας των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων (με δράσεις όπως το κοινωνικό εισόδημα αλληλεγγύης),
- η συνέχιση της υλοποίησης του προγράμματος εξόφλησης ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων των φορέων της Γενικής Κυβέρνησης προς την πραγματική οικονομία με χρηματοδότηση από το Πρόγραμμα Στήριξης,
- η αναμόρφωση της νομοθεσίας για τα ειδικά μισθολόγια και
- η αλλαγή του κανόνα προσλήψεων-αποχωρήσεων.

1.1 Τακτικός Προϋπολογισμός

Έσοδα

Τα καθαρά έσοδα του Τακτικού Προϋπολογισμού (σε ταμειακή βάση), μετά τη μείωση των επιστροφών φόρων, εκτιμάται ότι θα διαμορφωθούν στα 49.804 εκατ. ευρώ παρουσιάζοντας απόκλιση κατά 1.860 εκατ. ευρώ ή 3,6% έναντι του στόχου του ΜΠΔΣ 2018-2021. Η απόκλιση αυτή οφείλεται κυρίως:

- στις αυξημένες επιστροφές φόρων, οι οποίες αναμένεται να διαμορφωθούν σε 4.686 εκατ. ευρώ, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 1.362 εκατ. ευρώ έναντι του στόχου. Ωστόσο σε δημοσιονομική βάση η επίπτωσή τους περιορίζεται σε 406 εκατ. ευρώ,
- στη μείωση κατά 945 εκατ. ευρώ στο Φόρο Εισοδήματος Φυσικών Προσώπων (ΦΕΦΠ),
- στη μετακύλιση της τελευταίας δόσης του Ενιαίου Φόρου Ιδιοκτησίας Ακινήτων (ΕΝΦΙΑ), του έτους 2017, εκτιμώμενου ποσού 325 εκατ. ευρώ, στον Ιανουάριο του 2018.

Ωστόσο, λόγω της εκτιμώμενης υπέρβασης άλλων κατηγοριών εσόδων έναντι του στόχου, ύψους 772 εκατ. ευρώ (σε ταμειακή βάση), η παραπάνω απόκλιση περιορίζεται στα 1.860 εκατ. ευρώ.

Λαμβάνοντας υπόψη και τις εθνικολογιστικές προσαρμογές, τα έσοδα του Τακτικού Προϋπολογισμού, σε δημοσιονομική βάση, εκτιμάται ότι θα διαμορφωθούν στα 49.061 εκατ. ευρώ, μειωμένα κατά 724 εκατ. ευρώ έναντι του στόχου. Σημειώνεται ότι στη διαμόρφωση των εσόδων περιλαμβάνεται και το ποσό από την αρνητική μεταβολή του υπολοίπου του Ενιαίου Λογαριασμού Θησαυροφυλακίου, σε σχέση με την 31/12 του προηγούμενου έτους, ύψους 164 εκατ. ευρώ, το οποίο στο ΜΠΔΣ 2018-2021 είχε περιληφθεί στις προσαρμογές των δαπανών του κρατικού προϋπολογισμού.

Άμεσοι φόροι

Από την άμεση φορολογία, εκτιμάται ότι θα εισπραχθούν 20.373 εκατ. ευρώ, μειωμένα κατά 1.152 εκατ. ή 5,4% έναντι του στόχου του ΜΠΔΣ 2018-2021. Η απόκλιση αυτή σε ταμειακή βάση, οφείλεται, κυρίως στις μειωμένες εκτιμήσεις από το ΦΕΦΠ, λόγω μείωσης της φορολογικής βάσης και στη μετακύλιση καταβολής της τελευταίας δόσης του ΕΝΦΙΑ 2017 τον Ιανουάριο του 2018, όπως προαναφέρθηκε.

Έμμεσοι φόροι

Από τους έμμεσους φόρους, αναμένεται να εισπραχθούν 27.099 εκατ. ευρώ, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 381 εκατ. ευρώ ή 1,4%, έναντι του στόχου του ΜΠΔΣ 2018-2021. Η αύξηση αυτή προέρχεται κυρίως από την εμφάνιση στα έσοδα ΦΠΑ ποσού ύψους 296 εκατ. ευρώ από την παραχώρηση των περιφερειακών αεροδρομίων (το οποίο στη συνέχεια θα εμφανισθεί στα έσοδα αποκρατικοποιήσεων, αυξάνοντας ισόποσα τις επιστροφές φόρων).

Πίνακας 2.1 Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης σύμφωνα με τη μεθοδολογία European System of Accounts (ESA) (σε εκατ. ευρώ)						
	2016		2017		2018	
	Πραγμ/σεις (προσωρινά στοιχεία) ¹	Εκτίμηση ΜΠΔΣ	Εκτίμηση	Πρόβλεψη ΜΠΔΣ	Πρόβλεψη	
I. Έσοδα (1+2)	53.135	55.281	53.231	55.008	54.428	
1. Καθαρά έσοδα τακτικού προϋπολογισμού (α+β-γ-γ1+δ+ε)	48.956	51.664	49.804	51.273	50.693	
α. Τακτικά έσοδα (1+2+3+4)	52.336	52.730	52.218	52.938	52.495	
1. Άμεσοι φόροι	21.839	21.525	20.373	21.453	20.775	
2. Έμμεσοι φόροι	25.680	26.718	27.099	27.502	27.652	
3. Απολήψεις από ΕΕ	415	508	508	321	321	
4. Μη φορολογικά έσοδα	4.402	3.979	4.238	3.662	3.747	
β. Μη τακτικά έσοδα	430	306	357	283	299	
γ. Επιστροφές φόρων	3.263	3.324	4.686	3.383	3.566	
γ1. Επιστροφές φόρων από ειδική πίστωση	1.026	0	0	0	0	
δ. Έσοδα αποκρτικοποιήσεων	106	1.607	1.571	1.121	1.151	
ε. Μεταφορά εσόδων από ΑΝΦΑ	375	345	345	314	314	
2. Έσοδα ΠΔΕ (α+β)	4.178	3.617	3.427	3.735	3.735	
α. Εισροές από ΕΕ	3.861	3.437	3.247	3.555	3.555	
β. Ίδια έσοδα	317	180	180	180	180	
II. Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού (1+2)	59.795	56.594	56.001	56.104	55.607	
1. Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού (α+β)	53.507	49.844	49.251	49.354	48.857	
α. Πρωτογενείς δαπάνες (1+2+3+4+5+6+7+8+9+10+11)	47.919	44.194	43.601	43.454	43.157	
1. Μισθοί και συντάξεις	18.065	12.366	12.393	12.540	12.626	
2. Ασφάλιση, περίθαλψη και κοινωνική προστασία	15.630	20.268	20.008	19.649	19.490	
3. Λειτουργικές και άλλες δαπάνες	5.309	5.704	6.071	5.295	5.241	
4. Αποδόσεις προς τρίτους	3.248	3.119	3.108	3.395	3.256	
5. Αποθεματικό	0	1.000	388	1.000	1.000	
6. Δαπάνες ανάληψης δανείων από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης (ΕΜΣ) και παράλληλες δαπάνες δημοσίου χρέους	54	75	75	20	65	
7. Δαπάνες ανάληψης χρεών φορέων Γενικής Κυβέρνησης	553	193	193	0	0	
8. Εγγυήσεις για φορείς εντός Γενικής Κυβέρνησης (σε ακαθάριστη βάση)	1.614	855	855	927	927	
9. Εγγυήσεις για φορείς εκτός Γενικής Κυβέρνησης	37	140	35	118	43	
10. Δαπάνες εξοπλιστικών προγραμμάτων	584	475	475	510	510	
11. Χρηματοδοτήσεις για πληρωμές υποχρεώσεων προηγούμενων οικονομικών ετών (ΠΟΕ)	2.824	0	0	0	0	
β. Τόκοι	5.588	5.650	5.650	5.900	5.700	
2. ΠΔΕ (α+β)	6.288	6.750	6.750	6.750	6.750	
α. Συγχρηματοδοτούμενο σκέλος	5.454	5.750	5.750	5.750	5.750	
β. Εθνικό σκέλος	833	1.000	1.000	1.000	1.000	
III. Ταμειακό ισοζύγιο Κρατικού Προϋπολογισμού (I-II)	-6.660	-1.313	-2.770	-1.096	-1.179	
% ΑΕΠ	-3,8%	-0,7%	-1,5%	-0,6%	-0,6%	
III.α. Ταμειακό πρωτογενές αποτέλεσμα Κρατικού Προϋπολογισμού (III+II.β)	-1.072	4.337	2.880	4.804	4.521	
% ΑΕΠ	-0,6%	2,4%	1,6%	2,6%	2,4%	
IV. Εθνικολογιστικές προσαρμογές κεντρικής διοίκησης (1+2)	134	-2.657	-1.960	-780	-1.481	
1. Εθνικολογιστικές προσαρμογές - Έσοδα	-1.123	-1.996	-670	-348	-443	
Επιστροφές φορολογικών εσόδων	13	0	956	0	-100	
Ενιαίος Φόρος Ιδιοκτησίας Ακινήτων (ΕΝΦΙΑ)	-341	-382	-35	0	-299	
Φορολογικά έσοδα	62	-19	-15	30	39	
Διαφορά ταμειακών - δεδουλευμένων από σχήμα στήριξης Τραπεζών	104	0	0	0	0	
Διαφορά απαιτήσεων εισπράξεων από ΕΕ	156	-98	152	44	16	
Προκαταβολές από ΕΕ	-1.121	-20	-79	-15	13	
Άλλες προσαρμογές	-96	-117	-125	0	2	
Έσοδα αποκρτικοποιήσεων	100	-1.361	-1.361	-407	-407	
Μεταβολή υπολοίπου λογαριασμών Θησαυροφυλακίου σε σχέση με την 31/12 του προηγούμενου έτους ⁵	0	0	-164	0	294	
2. Εθνικολογιστικές προσαρμογές - Δαπάνες	1.257	-661	-1.290	-433	-1.038	
Εξοπλιστικά προγράμματα του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας (διαφορά φυσικών παραλαβών - πληρωμών)	403	-404	-357	207	204	
Διαφορά απλήρωτων οφειλών Κράτους σε σχέση με την 31/12 του προηγούμενου έτους	497	20	20	20	20	
Εξοικονόμηση από αναδιάρθρωση προσωπικού λόγω αναγκαστικών αποχωρήσεων	0	8	8	24	24	
Ατακτοποιήτες προκαταβολές	34	0	0	0	0	
Υπόλοιπο λογαριασμών εκτός προϋπολογισμού	35	0	0	0	0	
Δεδουλευμένοι τόκοι (διαφορά δεδουλευμένων - ταμειακών τόκων)	-731	-900	-850	-1.100	-1.300	
Μεταβολή υπολοίπου λογαριασμών Θησαυροφυλακίου σε σχέση με την 31/12 του προηγούμενου έτους ⁵	942	-170	0	300	0	
ΕΛΕΓΕΠ ⁴	-55	94	0	115	0	
Συμμετοχή σε αιτήσεις μετοχικού κεφαλαίου (κεφαλαιακές μεταβιβάσεις)	-21	-20	-10	-10	-10	
Προσαρμογή στο έλλειμμα εγγυημένων δανείων (ΟΔΙΕ)	53	0	0	0	0	
Αναδρομικά δικαστικών 2003-2007	0	13	7	0	6	
Αναδρομικά δικαστικών και ενστώλων 2012-2014	148	149	149	5	5	
Λοιπές προσαρμογές	24	0	0	0	0	
Δαπάνες για δράσεις στήριξης της ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής	0	0	-800	0	-320	

Πίνακας 2.1 Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης σύμφωνα με τη μεθοδολογία European System of Accounts (ESA) (σε εκατ. ευρώ)						
	2016		2017		2018	
	Πραγμ/σεις (προσωρινά στοιχεία) ¹	Εκτίμηση ΜΠΔΣ	Εκτίμηση	Πρόβλεψη ΜΠΔΣ	Πρόβλεψη	
Παραχωρήσεις αυτοκινητοδρόμων	0	470	464	0	6	
Συνεισφορά προς την ΕΕ για τη διαχείριση προσφυγικών ροών	0	11	11	6	6	
Συνεισφορά προς την ΕΕ λόγω αναθεώρησης βάσεων	-72	68	68	0	0	
Εξοικονόμηση από επισκόπηση δαπανών φορέων Γενικής Κυβέρνησης	0	0	0	0	320	
Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού κατά ESA (I+IV.1)	52.012	53.285	52.561	54.661	53.986	
Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού κατά ESA (II-IV.2)	58.538	57.255	57.291	56.537	56.646	
V. Πρωτογενές αποτέλεσμα Κρατικού Προϋπολογισμού κατά ESA	-207	2.580	1.770	5.124	4.340	
% ΑΕΠ	-0,1%	1,4%	1,0%	2,7%	2,3%	
V.α. Ισοζύγιο Κρατικού Προϋπολογισμού κατά ESA (III+IV)	-6.526	-3.970	-4.730	-1.876	-2.660	
% ΑΕΠ	-3,7%	-2,2%	-2,6%	-1,0%	-1,4%	
Ισοζύγιο Νομικών Προσώπων κατά ESA	1.528	1.634	1.788	1.284	1.290	
Τροποποιημένο Ταμειακό Αποτέλεσμα	1.528	1.625	1.780	1.284	1.290	
Εθνικολογιστικές προσαρμογές	0	9	8	0	0	
Τόκοι	97	141	132	134	133	
Έκτακτες Δαπάνες (εκτός Προγράμματος αξιολόγησης)	-57	0	0	0	0	
Πρωτογενές αποτέλεσμα Νομικών Προσώπων κατά ESA	1.625	1.775	1.920	1.418	1.423	
Ισοζύγιο επαναταξινομημένων ΔΕΚΟ κατά ESA⁴	2.264	368	455	855	768	
Τροποποιημένο ταμειακό αποτέλεσμα	2.264	368	455	855	768	
Εθνικολογιστικές προσαρμογές	0	0	0	0	0	
Τόκοι	363	395	412	364	381	
Έκτακτες δαπάνες (εκτός Προγράμματος αξιολόγησης)	0	0	0	0	0	
Πρωτογενές αποτέλεσμα ΔΕΚΟ κατά ESA	2.627	763	867	1.219	1.149	
Ισοζύγιο Νοσοκομείων - ΠΕΔΥ κατά ESA	1.409	508	476	138	106	
Τροποποιημένο Ταμειακό Αποτέλεσμα	685	161	242	37	-97	
Εθνικολογιστικές προσαρμογές	724	348	234	101	203	
Τόκοι	0	0	0	0	0	
Έκτακτες Δαπάνες (εκτός Προγράμματος αξιολόγησης)	0	0	0	0	0	
Πρωτογενές αποτέλεσμα Νοσοκομείων - ΠΕΔΥ κατά ESA	1.409	508	476	138	106	
Έλλειμμα Κεντρικής Κυβέρνησης κατά ESA	-1.325	-1.459	-2.011	401	-496	
Ισοζύγιο ΟΤΑ κατά ESA	572	200	129	398	169	
Τροποποιημένο ταμειακό αποτέλεσμα ²	524	276	195	454	154	
Εθνικολογιστικές προσαρμογές	48	-77	-66	-56	16	
Τόκοι	71	71	63	71	63	
Έκτακτες δαπάνες (εκτός Προγράμματος αξιολόγησης)	0	0	0	0	0	
Πρωτογενές αποτέλεσμα ΟΤΑ κατά ESA	643	271	193	469	232	
Ισοζύγιο ΟΚΑ (εκτός Νοσοκομείων) κατά ESA³	2.042	-941	378	175	1.516	
Τροποποιημένο ταμειακό αποτέλεσμα	943	-1.314	634	-72	1.290	
Εθνικολογιστικές προσαρμογές	1.099	373	-256	247	226	
Τόκοι	3	3	3	3	3	
Έκτακτες δαπάνες (εκτός Προγράμματος αξιολόγησης)	0	0	0	0	0	
Πρωτογενές αποτέλεσμα ΟΚΑ κατά ESA	2.045	-938	381	128	1.519	
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης κατά ESA	1.288	-2.201	-1.504	974	1.190	
% ΑΕΠ	0,7%	-1,2%	-0,8%	0,5%	0,6%	
Ενοποιημένοι τόκοι Γενικής Κυβέρνησης	5.649	6.015	5.791	6.445	6.303	
% ΑΕΠ	3,2%	3,3%	3,2%	3,4%	3,4%	
Πρωτογενές αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης κατά ESA	6.937	3.814	4.288	7.420	7.493	
% ΑΕΠ	3,9%	2,1%	2,4%	4,0%	4,0%	
ΑΕΠ	175.888	181.204	180.236	187.745	186.742	

¹ Προσωρινά στοιχεία σύμφωνα με τα στοιχεία της Διαδικασίας Υπερβολικού Ελλείμματος (ΔΥΕ) Απριλίου 2017 της ΕΛΣΤΑΤ.

² Το τροποποιημένο ταμειακό αποτέλεσμα των νομικών προσώπων των ΟΤΑ περιλαμβάνεται στη γραμμή Τροπ. Ταμ. Αποτέλεσμα των ΟΤΑ για όλα τα έτη.

³ Ενοσωματωμένες στο ισοζύγιο των ΟΚΑ είναι οι οροφές της φαρμακευτικής δαπάνης του ΕΟΠΥΥ ύψους 2.003 εκατ. ευρώ για το 2017 και 2.001 εκατ. ευρώ για το 2018. Επίσης, ενσωματωμένες στο ισοζύγιο των ΟΚΑ είναι οι οροφές των δαπανών για παροχές ασθενοείας του ΕΟΠΥΥ ύψους 1.525 εκατ. ευρώ για το 2017 και 1.462,5 εκατ. ευρώ για το 2018.

⁴ Το αποτέλεσμα του Ειδικού Λογαριασμού Εγγυήσεων Γεωργικών Προϊόντων (ΕΛΕΓΕΠ) ύψους +89 εκατ. ευρώ για το 2017 και -51 εκατ. ευρώ για το 2018 έχει ενσωματωθεί στο ισοζύγιο των ΔΕΚΟ, έναντι των πραγματοποιήσεων έτους 2016 και των στόχων του ΜΠΔΣ για τα έτη 2017 και 2018 που περιλαμβάνονται στις εθνικολογιστικές προσαρμογές των δαπανών του Κρατικού Προϋπολογισμού

⁵ Η μεταβολή του υπολοίπου λογαριασμών Θησαυροφυλακίου σε σχέση με την 31/12 του προηγούμενου έτους εμφανίζεται στις εθνικολογιστικές προσαρμογές των εσόδων της Κεντρικής Διοίκησης, έναντι των πραγματοποιήσεων έτους 2016 και των στόχων του ΜΠΔΣ για τα έτη 2017 και 2018 που περιλαμβάνονται στις εθνικολογιστικές προσαρμογές των δαπανών της Κεντρικής Διοίκησης.

Σημείωση: Τυχόν διαφορές ποσών και ποσοστών στους πίνακες οφείλονται σε στρογγυλοποιήσεις.

Πίνακας 2.2 Πρωτογενές αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης σύμφωνα με τη μεθοδολογία της Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης (σε εκατ. ευρώ)					
	2016	2017		2018	
	Πραγμ/σεις (προσωρινά στοιχεία)	Εκτίμηση ΜΠΔΣ	Εκτίμηση	Πρόβλεψη ΜΠΔΣ	Πρόβλεψη
1. Πρωτογενές αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης σύμφωνα με τη μεθοδολογία ESA (μεταφορά από πίνακα 2.1)	6.937	3.814	4.288	7.420	7.493
Προσαρμογές Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης	420	-369	-310	-795	-822
Μεταφορά εσόδων από ANFA και SMP (σε δεδουλευμένη βάση)	-375	-345	-345	-314	-314
Επιστροφές εσόδων	847	0	0	0	0
Προσαρμογή για το πρόγραμμα στήριξης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων	-57	0	0	0	0
Έσοδα αποκρατικοποιήσεων	-25	-52	-16	-507	-537
Δαπάνες μεταναστευτικών ροών μη αντικριζόμενες	30	28	50	26	30
2. Πρωτογενές αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης σύμφωνα με τη μεθοδολογία της Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης	7.357	3.445	3.977	6.625	6.671
% ΑΕΠ	4,18%	1,90%	2,21%	3,53%	3,57%
3. Στόχος Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης	879	3.171	3.154	6.571	6.536
% ΑΕΠ	0,50%	1,75%	1,75%	3,50%	3,50%
4. Δημοσιονομικό Πλεόνασμα (+) ή Κενό (-) Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης	6.478	274	823	54	135
% ΑΕΠ	3,68%	0,15%	0,46%	0,03%	0,07%
ΑΕΠ	175.888	181.204	180.236	187.745	186.742

Μη φορολογικά έσοδα

Τα μη φορολογικά έσοδα εκτιμάται ότι θα διαμορφωθούν στα 4.238 εκατ. ευρώ, εμφανίζοντας αύξηση κατά 259 εκατ. ευρώ ή 6,5% έναντι του στόχου του ΜΠΔΣ 2018-2021. Η αύξηση αυτή οφείλεται, κυρίως, στους εξής παράγοντες:

- στα αυξημένα, κατά 115 εκατ. ευρώ, έσοδα από μερίσματα λόγω της συμμετοχής του Δημοσίου στα κέρδη Δημοσίων Επιχειρήσεων και Οργανισμών,
- στα αυξημένα, κατά 108 εκατ. ευρώ, έσοδα από την είσπραξη φόρων με ταυτότητα οφειλής, μέσω πιστωτικών ιδρυμάτων, που καταχωρούνται προσωρινά σε μη φορολογικό κωδικό εσόδου.

Μη τακτικά έσοδα

Τα μη τακτικά έσοδα εκτιμάται ότι θα διαμορφωθούν στο ποσό των 357 εκατ. ευρώ, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 51 εκατ. ευρώ ή 16,6% έναντι του στόχου του ΜΠΔΣ 2018-2021, η οποία οφείλεται κυρίως στην αύξηση των εσόδων από:

- τους καταργηθέντες ειδικούς λογαριασμούς, κατά 31 εκατ. ευρώ και
- τα πιστωτικά ιδρύματα στο πλαίσιο του προγράμματος ενίσχυσης της ρευστότητας λόγω της χρηματοπιστωτικής κρίσης, κατά 12 εκατ. ευρώ.

Μεταφορά αποδόσεων από τη διακράτηση ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου στα χαρτοφυλάκια Κεντρικών Τραπεζών του Ευρωσυστήματος (ANFA)

Από τη μεταφορά αποδόσεων λόγω της διακράτησης ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου στα χαρτοφυλάκια των Κεντρικών Τραπεζών του Ευρωσυστήματος (ANFAs), καθώς και από το Πρόγραμμα Αγοράς Ομολόγων (SMPs), της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ), προβλέπονται έσοδα ύψους 345 εκατ. ευρώ. Σημειώνεται ότι τα έσοδα αυτά κατατί-

θενται απευθείας στον ειδικό λογαριασμό εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους (Segregated Account) και δεν υπολογίζονται στο αποτέλεσμα της Γενικής Κυβέρνησης, σύμφωνα με τους όρους της Σύμβασης Οικονομικής Συμφωνίας.

Επιστροφές αχρεωστήτως εισπραχθέντων εσόδων

Οι ταμειακές επιστροφές αχρεωστήτως εισπραχθέντων εσόδων αναμένεται να διαμορφωθούν στα 4.686 εκατ. ευρώ, αυξημένες κατά 1.362 εκατ. ευρώ ή 41% έναντι των προβλέψεων του ΜΠΔΣ 2018-2021. Ωστόσο σε δημοσιονομική βάση η υπέρβαση θα περιοριστεί στο ποσό των 406 εκατ. ευρώ, εκ των οποίων ποσό ύψους 296 εκατ. ευρώ αφορά την επιστροφή φόρου για την παραχώρηση των περιφερειακών αεροδρομίων, το οποίο έχει εμφανιστεί στα έσοδα από ΦΠΑ, όπως προαναφέρθηκε.

Έσοδα ΠΔΕ

Τα έσοδα του ΠΔΕ, σε ταμειακή βάση, εκτιμάται ότι θα φθάσουν στα 3.427 εκατ. ευρώ, μειωμένα κατά 190 εκατ. ευρώ ή 5,3% σε σχέση με το στόχο του ΜΠΔΣ 2018-2021. Ωστόσο, σε δεδουλευμένη βάση τα έσοδα θα διαμορφωθούν στα 3.500 εκατ. ευρώ, χωρίς να παρουσιάζουν απόκλιση έναντι του στόχου.

Δαπάνες

Οι συνολικές δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού για το έτος 2017 εκτιμάται ότι θα διαμορφωθούν (σε ταμειακή βάση) στα 49.251 εκατ. ευρώ, μειωμένες κατά 593 εκατ. ευρώ σε σχέση με το στόχο του ΜΠΔΣ 2018-2021 και κατά 1.432 εκατ. ευρώ σε σχέση με το 2016, εάν δεν ληφθούν υπόψη οι δαπάνες για την υλοποίηση του προγράμματος εξόφλησης ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων του 2016, ύψους 2.824 εκατ. ευρώ.

Οι πρωτογενείς δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού εκτιμάται ότι θα διαμορφωθούν στα 43.601 εκατ. ευρώ, μειωμένες επίσης κατά 593 εκατ. ευρώ έναντι του στόχου του ΜΠΔΣ 2018-2021.

Ανάλυση δαπανών κατά κατηγορίες

Μισθοί και συντάξεις

Οι δαπάνες για μισθούς και συντάξεις εκτιμάται ότι θα διαμορφωθούν σε 12.393 εκατ. ευρώ, αυξημένες κατά 27 εκατ. ευρώ έναντι του στόχου του ΜΠΔΣ 2018-2021, κυρίως λόγω της αναμόρφωσης των ειδικών μισθολογίων και της μείωσης της εκτίμησης για τον αριθμό των αποχωρήσεων λόγω συνταξιοδότησης.

Οι δαπάνες αυτές είναι μειωμένες κατά 5.672 εκατ. ευρώ σε σχέση με το 2016, κυρίως λόγω του γεγονότος ότι το σύνολο σχεδόν των συντάξεων Δημοσίου καταβάλλεται από 1/1/2017 από τον Ενιαίο Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ), ο οποίος επιχορηγείται για τον σκοπό αυτό από τον κρατικό προϋπολογισμό. Η εν λόγω μείωση αντισταθμίστηκε μερικώς από την έναρξη της καταβολής από 1/1/2017 της δαπάνης για εργοδοτικές εισφορές από το κράτος ως εργοδότη υπέρ του ΕΦΚΑ, για τους υπαλλήλους με σύμβαση δημοσίου δικαίου, καθώς και την αλλαγή του κανόνα προσλήψεων σε 1 προς 4 από 1 προς 5 που ίσχυε για το 2016.

Ασφάλιση, περιθαλψη και κοινωνική προστασία

Οι δαπάνες της κατηγορίας αυτής εκτιμάται ότι θα διαμορφωθούν σε 20.008 εκατ. ευρώ, μειωμένες κατά 260 εκατ. ευρώ έναντι του στόχου, κυρίως λόγω:

- της χρονικής υστέρησης έναρξης, κατά δύο μήνες, του προγράμματος "Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης", με παράλληλη παράταση της πιλοτικής εφαρμογής του τους μήνες αυτούς, σε συγκεκριμένους δήμους της χώρας,
- της μειωμένης εκτίμησης της συνεισφοράς του Ελληνικού Δημοσίου για την προστασία της κύριας κατοικίας των υπερχρεωμένων νοικοκυριών και
- της μειωμένης επιχορήγησης στον ΕΦΚΑ, λόγω μειωμένης εκτίμησης της δαπάνης των συντάξεων των δημοσίων υπαλλήλων, η οποία οφείλεται, μεταξύ άλλων και στη συγκράτηση των αποχωρήσεων προσωπικού για συνταξιοδότηση.

Λειτουργικές και άλλες δαπάνες (συμπεριλαμβανομένων και των επιχορηγήσεων)

Οι δαπάνες αυτές εκτιμάται ότι θα διαμορφωθούν σε 6.071 εκατ. ευρώ, αυξημένες κατά 367 εκατ. ευρώ σε σχέση με τον στόχο του ΜΠΔΣ 2018-2021, με την ενίσχυση των σχετικών πιστώσεων από το αποθεματικό προκειμένου να αντιμετωπισθούν δαπάνες κυρίως για:

- την εκτέλεση τελεσίδικων και αμετάκλητων δικαστικών αποφάσεων,
- την ενίσχυση της επιχορήγησης στην ΤΡΑΙΝΟΣΕ, λόγω μη απόδοσης του ποσού που αντιστοιχούσε στο 2016 από την παροχή δημόσιας υπηρεσίας,
- τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών και
- την επιδότηση άγονων γραμμών.

Αποδιδόμενοι πόροι

Οι δαπάνες της κατηγορίας αυτής εκτιμάται ότι θα διαμορφωθούν στα 3.108 εκατ. ευρώ, μειωμένες κατά 11 εκατ. ευρώ, έναντι του στόχου.

Αποθεματικό

Στο 2017 είχαν προβλεφθεί πιστώσεις ύψους 1,0 δισ. ευρώ για την αντιμετώπιση έκτακτων και επείγουσών δαπανών. Από τις πιστώσεις αυτές έχουν ήδη κατανεμηθεί 612 εκατ. ευρώ, κυρίως για:

- την ενίσχυση με ποσό ύψους 220 εκατ. ευρώ για την κάλυψη μέρους της συμμετοχής στην αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου της ΔΕΣ ΑΔΜΗΕ ΑΕ, της οποίας μοναδικός μέτοχος είναι το Ελληνικό Δημόσιο,
- την κάλυψη δαπανών σε εκτέλεση δικαστικών αποφάσεων,
- τις επιχορηγήσεις σε συγκοινωνιακούς φορείς,
- τις επιστροφές στην ΕΕ από ανεκτέλεστα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα, λόγω μη επιλέξιμων δαπανών, διορθώσεων, ανακτήσεων κλπ. και
- την καταβολή περιβαλλοντικών προστίμων που επιβάλλονται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, λόγω μη συμμόρφωσης του Ελληνικού Δημοσίου για τη δημιουργία σχετικών υποδομών για τους χώρους ανεξέλεγκτης διάθεσης αποβλήτων (ΧΑΔΑ) και τα συστήματα συλλογής και επεξεργασίας των αστικών λυμάτων.

Δαπάνες τόκων και δαπάνες ανάληψης δανείων από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης (ΕΜΣ) και παράλληλες δαπάνες εξυπηρέτησης δημοσίου χρέους

Οι ταμειακές δαπάνες (σε καθαρή βάση) για την κάλυψη των τόκων εκτιμάται ότι θα διαμορφωθούν σε 5.650 εκατ. ευρώ, ενώ οι δαπάνες ανάληψης δανείων από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης και οι παράλληλες δαπάνες εξυπηρέτησης δημοσίου χρέους θα διαμορφωθούν σε 75 εκατ. ευρώ.

Εξοπλιστικά προγράμματα

Οι ταμειακές δαπάνες για την υλοποίηση εξοπλιστικών προγραμμάτων του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας εκτιμάται ότι θα διαμορφωθούν στα 475 εκατ. ευρώ, ενώ οι φυσικές παραλαβές (δημοσιολογιστική βάση) θα ανέλθουν σε 831 εκατ. ευρώ.

Καταπτώσεις εγγυήσεων

Το συνολικό ύψος των δαπανών για καταπτώσεις εγγυήσεων προς φορείς εντός (σε ακαθάριστη βάση) και εκτός Γενικής Κυβέρνησης εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στα 890 εκατ. ευρώ, μειωμένο κατά 105 εκατ. ευρώ σε σχέση με το στόχο του ΜΠΔΣ, λόγω μειωμένης εκτίμησης των καταπτώσεων εγγυήσεων προς τους φορείς εκτός της Γενικής Κυβέρνησης.

Αναλήψεις χρεών φορέων της Γενικής Κυβέρνησης

Οι δαπάνες της κατηγορίας αυτής εκτιμάται ότι θα διαμορφωθούν σε 193 εκατ. ευρώ και αφορούν στην ανάληψη χρέους του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών. Η δαπάνη αυτή σε δημοσιολογιστική βάση είναι ουδέτερη στο πρωτογενές αποτέλεσμα της Γενικής Κυβέρνησης.

1.2 Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ)

Στην παρούσα κρίσιμη φάση για την ελληνική οικονομία, η υλοποίηση του ΠΔΕ για το 2017 έχει ως στόχο να συνοδεύσει τη δημοσιονομική προσπάθεια με αναπτυξιακές δράσεις συμβάλλοντας στην ενίσχυση της οικονομίας και ταυτόχρονα τη στήριξη της κοινωνικής συνοχής.

Για το έτος 2017, προβλέπεται η υλοποίηση έργων και δράσεων συνολικού ύψους 6,75 δισ. ευρώ. Από αυτά, ποσό ύψους 5,75 δισ. ευρώ αφορά συγχρηματοδοτούμενα έργα, εκ των οποίων 3,95 δισ. ευρώ αφορούν πληρωμές δαπανών για την υλοποίηση έργων ΕΣΠΑ 2014-2020, 800 εκατ. ευρώ για την ολοκλήρωση έργων ΕΣΠΑ 2007-2013 και 1 δισ. ευρώ για πληρωμές δαπανών λοιπών συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων και των δύο περιόδων.

Βασικός στόχος της εκτέλεσης του συγχρηματοδοτούμενου σκέλους του ΠΔΕ και για το 2017 είναι η απορρόφηση των πόρων των συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων και η εξασφάλιση της εισροής της κοινοτικής συνδρομής στο πλαίσιο των στόχων και υποχρεώσεων που απορρέουν από τις Συνθήκες της ΕΕ. Επιπρόσθετα, έργα της προηγούμενης περιόδου, εφόσον δεν καταστεί εφικτό να μεταφερθούν στα προγράμματα της νέας περιόδου, επιδιώκεται να ολοκληρωθούν, ώστε να αποφευχθεί η απώλεια/επιστροφή εσόδων.

Τέλος, ποσό ύψους 1 δισ. ευρώ εκτιμάται ότι θα διατεθεί για την υλοποίηση έργων χρηματοδοτούμενων από αμιγώς εθνικούς πόρους. Με τα έργα αυτά ενισχύονται πολιτικές και δράσεις των Υπουργείων και των Περιφερειών και αντιμετωπίζονται έκτακτες ανάγκες.

1.3 Λοιποί τομείς Γενικής Κυβέρνησης

Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου και Ιδιωτικού Δικαίου

Το δημοσιονομικό αποτέλεσμα των νομικών προσώπων για το έτος 2017 εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στα 1.788 εκατ. ευρώ, βελτιωμένο κατά 154 εκατ. ευρώ σε σχέση με την εκτίμηση του ΜΠΔΣ 2018-2021. Η βελτίωση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στην αναθεώρηση της εκτίμησης για έσοδα από τόκους του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων και στις αυξημένες μεταβιβάσεις από τον κρατικό προϋπολογισμό.

Επαναταξινομημένες ΔΕΚΟ

Το δημοσιονομικό αποτέλεσμα των επαναταξινομημένων ΔΕΚΟ για το έτος 2017 αναμένεται να διαμορφωθεί στα 455 εκατ. ευρώ, βελτιωμένο κατά 87 εκατ. ευρώ σε σχέση με την εκτίμηση του ΜΠΔΣ 2018-2021. Ωστόσο, η βελτίωση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο σε μεθοδολογική αλλαγή (έχουν περιληφθεί και τα μεγέθη του ΕΛΕΓΕΠ) που είναι δημοσιονομικά ουδέτερη στη Γενική Κυβέρνηση.

Τοπική Αυτοδιοίκηση

Το ισοζύγιο του ενοποιημένου Προϋπολογισμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης -το οποίο προσδιορίζεται από το αποτέλεσμα των ΟΤΑ α' και β' βαθμού, των Νομικών Προσώπων αυτών, φορέων της Γενικής Κυβέρνησης και από τη μεταβολή των απλήρωτων υποχρεώσεων τους- εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί σε πλεόνασμα ύψους 129 εκατ. ευρώ για το 2017, χαμηλότερο κατά 71 εκατ. ευρώ, έναντι του στόχου που είχε τεθεί στο ΜΠΔΣ 2018-2021. Η επίπτωση αυτή ειδικότερα εκτιμάται ότι θα προέλθει από:

- το σκέλος των εσόδων και συγκεκριμένα από τα λοιπά ίδια έσοδα που είναι μειωμένα κατά 59 εκατ. ευρώ,
- το σκέλος των δαπανών και ιδίως από τις αμοιβές προσωπικού που είναι αυξημένες κατά 52 εκατ. ευρώ, κυρίως λόγω της ένταξης Νομικών Προσώπων Ιδιωτικού Δικαίου των ΟΤΑ στο μητρώο φορέων της Γενικής Κυβέρνησης.

Επιπλέον, η εκτίμηση για αύξηση των απλήρωτων υποχρεώσεων κατά 66 εκατ. ευρώ θα έχει αρνητική επίδραση στο ισοζύγιο του ενοποιημένου Προϋπολογισμού των ΟΤΑ.

Οργανισμοί Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ)

Το ταμειακό ισοζύγιο των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης (Ασφαλιστικά Ταμεία, Οργανισμοί Απασχόλησης και ΕΟΠΥΥ) αναμένεται να διαμορφωθεί σε πλεόνασμα ύψους 634 εκατ. ευρώ, βελτιωμένο κατά 1.948 εκατ. ευρώ σε σχέση με τις προβλέψεις που είχαν περιληφθεί στο ΜΠΔΣ 2018-2021 (έλλειμμα ύψους 1.314 εκατ. ευρώ). Επιπλέον, το δημοσιονομικό αποτέλεσμα αναμένεται να διαμορφωθεί σε 378 εκατ. ευρώ, βελτιωμένο κατά 1.319 εκατ. ευρώ.

Η σημαντική διαφοροποίηση του ισοζυγίου των ΟΚΑ σε σχέση με τους στόχους του ΜΠΔΣ οφείλεται κυρίως:

- στην ενσωμάτωση των στοιχείων εκτέλεσης του προϋπολογισμού τρέχοντος έτους που καταδεικνύει μεγαλύτερη, από το αναμενόμενο, αύξηση εσόδων από τρέχουσες ασφαλιστικές εισφορές κυρίως των μισθωτών και ρύθμιση οφειλών και
- στη μειωμένη συνταξιοδοτική δαπάνη λόγω της αναθεώρησης του αριθμού των εκκρεμών αιτήσεων συνταξιοδότησης βάσει εκκαθάρισης στοιχείων του νεοσύστατου ΕΦΚΑ, διαδικασία η οποία βρίσκεται σε εξέλιξη.

Προσαρμογές στα ανωτέρω στοιχεία είναι ενδεχόμενες, λαμβάνοντας υπόψη νεότερα στοιχεία του εννεαμήνου του 2017.

- **Ασφαλιστικά Ταμεία**

Το ταμειακό έλλειμμα των Ασφαλιστικών Ταμείων εκτιμάται ότι θα μειωθεί κατά 1.447 εκατ. ευρώ σε σχέση με το ΜΠΔΣ 2018-2021 και αναμένεται να διαμορφωθεί στα 110 εκατ. ευρώ.

Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως:

- στη μειωμένη κατά 1.076 εκατ. ευρώ εκτίμηση των δαπανών, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι αποδόσεις εισπράξεων υπέρ τρίτων. Ειδικότερα εκτιμάται ότι για το έτος 2017 η δαπάνη για κύριες συντάξεις θα περιοριστεί κατά 446 εκατ. ευρώ, ενώ αντίστοιχα η δαπάνη για τις επικουρικές συντάξεις κατά 115 εκατ. ευρώ. Περαιτέρω, εκτιμάται μείωση κατά 515 εκατ. ευρώ των λοιπών δαπανών των ασφαλιστικών ταμείων.
- στα αυξημένα κατά 371 εκατ. ευρώ έσοδα έναντι των προβλέψεων του ΜΠΔΣ 2018-2021, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι εισπράξεις υπέρ τρίτων. Ειδικότερα, εκτιμάται αύξηση των ασφαλιστικών εισφορών (κυρίως λόγω της μισθωτής εργασίας) κατά 235 εκατ. ευρώ, αύξηση των εισπράξεων λόγω ρυθμίσεων παλαιών οφειλών κατά 166 εκατ. ευρώ και μείωση κατά 30 εκατ. ευρώ των λοιπών εσόδων.

Ωστόσο η αύξηση των απλήρωτων υποχρεώσεων κατά 703 εκατ. ευρώ αναμένεται να οδηγήσει το δημοσιονομικό αποτέλεσμα των ασφαλιστικών ταμείων σε έλλειμμα ύψους 813 εκατ. ευρώ, βελτιωμένο κατά 868 εκατ. ευρώ σε σχέση με το στόχο.

Ειδικότερα, η αύξηση αυτή οφείλεται αφενός στη μεταφορά ποσού ύψους 270 εκατ. ευρώ, που αφορά παλαιές υποχρεώσεις των κλάδων υγείας των Φορέων Κοινωνικής Ασφάλισης (ΦΚΑ), από τις ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις του ΕΟΠΥΥ στον ΕΦΚΑ και αφετέρου στις εφάπαξ παροχές.

Περαιτέρω, μετά την εφαρμογή του νέου ασφαλιστικού νόμου (ν. 4387/2016) και τον επανακαθορισμό του τρόπου υπολογισμού των εφάπαξ παροχών αναμένεται η ταχύτερη διευθέτηση των σχετικών εκκρεμοτήτων ενώ, παράλληλα η μεταφορά των ληξιπρόθεσμων οφειλών στο Κέντρο Είσπραξης Ασφαλιστικών Οφειλών (ΚΕΑΟ) συμβάλλει στην αποτελεσματικότερη και με ενιαίους κανόνες διαχείριση των οφειλών προς τα ασφαλιστικά ταμεία και συνακόλουθα στην αύξηση των εισπράξεων από τις οφειλές αυτές.

- **Οργανισμοί Απασχόλησης**

Ο προϋπολογισμός του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) για το έτος 2017 εκτιμάται ότι θα παρουσιάσει θετικό ταμειακό ισοζύγιο ύψους 649 εκατ. ευρώ, βελτιωμένο κατά 291 εκατ. ευρώ έναντι του στόχου. Σε δημοσιονομική βάση το ισοζύγιο εκτιμάται να διαμορφωθεί στα 659 εκατ. ευρώ.

Η βελτίωση οφείλεται στην αύξηση κατά 51 εκατ. ευρώ των εσόδων του από ασφαλιστικές εισφορές και ρυθμίσεις παλαιών οφειλών και στη μείωση κατά 220 εκατ. ευρώ των δαπανών του.

Ειδικότερα, για τη χορήγηση των επιδομάτων ανεργίας που υλοποιούνται μέσω του ΟΑΕΔ, για το έτος 2017 εκτιμώνται δαπάνες ύψους 988 εκατ. ευρώ, ενώ παράλληλα η εφαρμογή των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης μέσω των προγραμμάτων ενίσχυσης, κατάρτισης και επανένταξης στην αγορά εργασίας, εκτιμάται ότι θα ανέλθει σε 350 εκατ. ευρώ.

- **Εθνικός Οργανισμός Παροχής Υπηρεσιών Υγείας (ΕΟΠΥΥ)**

Το δημοσιονομικό αποτέλεσμα του προϋπολογισμού του ΕΟΠΥΥ για το 2017 εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί σε πλεόνασμα ύψους 444 εκατ. ευρώ βελτιωμένο κατά 67 εκατ. ευρώ σε σχέση με το στόχο του ΜΠΔΣ. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στην αύξηση των εσόδων από ασφαλιστικές εισφορές.

Ταυτόχρονα, ο Οργανισμός καταβάλλει σημαντική προσπάθεια επιτάχυνσης των πληρωμών στοχεύοντας στην παράλληλη μείωση των απλήρωτων υποχρεώσεων.

Παράλληλα, υλοποιούνται δράσεις, τόσο για τη συγκράτηση της φαρμακευτικής δαπάνης και της δαπάνης για τους παρόχους υγείας, όσο επίσης και για την απρόσκοπτη και έγκαιρη είσπραξη των οφειλόμενων επιστροφών από rebate και clawback.

Ειδικότερα, το 2017 επεκτάθηκε η εφαρμογή του μηχανισμού αυτόματων επιστροφών (clawback) και σε λοιπές κατηγορίες παρόχων υπηρεσιών υγείας (υπηρεσίες ειδικής αγωγής, ιατρικές υπηρεσίες, πρόσθετη περίθαλψη) καθώς και σε συμβεβλημένους παρόχους ιατροτεχνολογικών προϊόντων και συμπληρωμάτων ειδικής διατροφής.

Με τον τρόπο αυτό, παρά το γεγονός ότι από τα στοιχεία εκτέλεσης του προϋπολογισμού, η δεδουλευμένη προ clawback/tebate δαπάνη για φάρμακα και παροχές ασθένειας εμφανίζεται αυξημένη σε σχέση με το προηγούμενο έτος, αναμένεται να διασφαλιστεί η τήρηση των μετά clawback/tebate ορίων που έχουν προσδιοριστεί στο ΜΠΔΣ 2018-2021, δηλαδή στα 2.003 εκατ. ευρώ για τη φαρμακευτική δαπάνη και στα 1.525 εκατ. ευρώ για τις διάφορες κατηγορίες παροχών ασθένειας.

Νοσοκομεία – Πρωτοβάθμιο Εθνικό Δίκτυο Υγείας (ΠΕΔΥ)

Ο προϋπολογισμός των δημόσιων νοσοκομείων και των ΥΠΕ-ΠΕΔΥ, ως προς το σκέλος των εσόδων, αναμένεται να διαμορφωθεί εντός των στόχων του ΜΠΔΣ 2018-2021. Σημειώνεται ότι, η αύξηση των μεταβιβάσεων από τον Τακτικό Προϋπολογισμό, οφείλεται στις νομοθετικές παρεμβάσεις, με τις οποίες προβλέπεται αύξηση της αποζημίωσης των εφημεριών και των λοιπών παροχών του νοσηλευτικού προσωπικού.

Ως προς το σκέλος των εξόδων, εκτιμάται ότι το συνολικό ύψος των πληρωμών θα είναι μειωμένο κατά 91 εκατ. ευρώ σε σχέση με τους στόχους που είχαν τεθεί στο ΜΠΔΣ 2018-2021, εξέλιξη που συνδέεται και με μείωση της μεταβολής των απλήρωτων υποχρεώσεων κατά 114 εκατ. ευρώ.

Το δημοσιονομικό αποτέλεσμα εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στα 476 εκατ. ευρώ, ελαφρώς επιδεινωμένο ως προς τις αντίστοιχες εκτιμήσεις, όπως αυτές αποτυπώθηκαν στο ΜΠΔΣ.

Επισημαίνεται ότι, εντός του τρέχοντος οικονομικού έτους και στο πλαίσιο εφαρμογής των διατάξεων για το μηχανισμό αυτόματων επιστροφών για τη νοσοκομειακή φαρμακευτική δαπάνη (clawback), για πρώτη φορά το Υπουργείο Υγείας προχώρησε στην ενεργοποίηση του εν λόγω μηχανισμού για τη φαρμακευτική δαπάνη του 2016. Ειδικότερα, το καταλογισθέν ποσό στις φαρμακευτικές εταιρείες ανήλθε συνολικά στα 160 εκατ. ευρώ περίπου, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου έχει ήδη συμψηφιστεί με ισόποσες οφειλές των νοσοκομείων προς τις φαρμακευτικές εταιρείες. Για τα έτη 2017 και 2018, αναμένεται εκ νέου η εφαρμογή του μηχανισμού των αυτόματων επιστροφών (clawback), στην περίπτωση που η φαρμακευτική δαπάνη υπερβεί τα προκαθορισθέντα όρια. Σημειώνεται ότι ο τρόπος υπολογισμού του μηχανισμού των αυτόματων επιστροφών έχει τροποποιηθεί και λαμβάνει πλέον υπόψη και την ανάπτυξη του μεριδίου αγοράς κάθε εταιρείας, καθιστώντας με τον τρόπο αυτό δικαιότερη την εφαρμογή του.

Τέλος, με τη σύσταση της Εθνικής Κεντρικής Αρχής Προμηθειών Υγείας (ν.4472/2017), αναμένεται σύντομα η έναρξη λειτουργίας ενός κεντρικού συστήματος προμηθειών που θα αναφέρεται στο σύνολο των νοσοκομείων του ΕΣΥ και των ΥΠΕ-ΠΕΔΥ.

1.4 Λοιπές παρεμβάσεις κοινωνικής προστασίας

Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης (ΚΕΑ)

Με τις διατάξεις του άρθρου 235 ν. 4389/2016 «Επείγουσες διατάξεις για την εφαρμογή της συμφωνίας δημοσιονομικών στόχων» (ΦΕΚ 94 Α΄) τέθηκε σε βαθμιαία εθνική εφαρμογή το πρόγραμμα με τίτλο «Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης», αρχικά σε τριάντα (30) μικρούς και μεσαίους δήμους και στη συνέχεια σε πανελλαδικό επίπεδο από το Φεβρουάριο 2017. Το ΚΕΑ αποσκοπεί στη δημιουργία ενός σύγχρονου συστήματος πρόνοιας και κοινωνικής προστασίας σύμφωνα με τις βέλτιστες πρακτικές που εφαρμόζονται σε χώρες της ΕΕ.

Ειδικότερα η εκτιμώμενη δαπάνη για την υλοποίηση του εν λόγω προγράμματος ανέρχεται σε 620 εκατ. ευρώ έναντι στόχου 747 εκατ. ευρώ, δεδομένης της έναρξης υλοποίησης του προγράμματος από το Φεβρουάριο 2017. Για το έτος 2018 προβλέπεται ποσό ύψους 760 εκατ. ευρώ για την απρόσκοπτη λειτουργία του προγράμματος.

Αντισταθμιστικά μέτρα ΕΚΑΣ

Προκειμένου να αμβλυνθούν οι συνέπειες από την απώλεια της παροχής ΕΚΑΣ, το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης θεσμοθέτησε με το ν.4411/2016 σειρά αντισταθμιστικών μέτρων για τα έτη 2017 και 2018 και ειδικότερα:

- την πλήρη απαλλαγή από τη φαρμακευτική δαπάνη σε όσους δικαιούχους απώλεσαν την παροχή,
- έκτακτη μηνιαία οικονομική ενίσχυση ισόποση με την παροχή που καταργήθηκε σε πρώην δικαιούχους με ποσοστό αναπηρίας άνω του 80%,
- έκτακτη μηνιαία οικονομική ενίσχυση στο/στη σύζυγο με το μικρότερο ατομικό εισόδημα σε περίπτωση απώλειας του ΕΚΑΣ και από τους δύο συζύγους.

Μεταναστευτικές ροές

Στο πλαίσιο διαχείρισης της ροής προσφύγων και μεταναστών, έχουν προβλεφθεί στον τακτικό προϋπολογισμό δαπάνες για την αντιμετώπισή τους ύψους 152 εκατ. ευρώ για το 2017 και 129 εκατ. ευρώ για το 2018, καθώς και εισροές από την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) ύψους 100 εκατ. ευρώ για κάθε έτος.

Πέραν των ανωτέρω, οι δαπάνες λειτουργικού χαρακτήρα που έχουν προβλεφθεί για τον ίδιο σκοπό στον τακτικό προϋπολογισμό του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής, ανέρχονται σε 9 εκατ. ευρώ για το 2017 και σε 7 εκατ. ευρώ για το 2018.

Σημειώνεται ότι η καθαρή επιβάρυνση του προϋπολογισμού (δαπάνες τακτικού προϋπολογισμού μείον εισροές από ΕΕ) εξαιρείται από το πρωτογενές αποτέλεσμα της γενικής κυβέρνησης σε όρους της Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης.

1.5 Εξόφληση ληξιπρόθεσμων οφειλών

Στους στόχους της Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ΕΜΣ) περιλαμβάνεται και η αποπληρωμή των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων της Γενικής Κυβέρνησης προς τρίτους, καθώς και η εκκαθάριση και αποπληρωμή των εκκρεμών αιτήσεων επιστροφής φόρων και συνταξιοδότησης. Για το σκοπό αυτό προβλέπεται ειδική χρηματοδότηση από τον ΕΜΣ ως και το πρώτο εξάμηνο του 2018, με κύριο στόχο τη μείωση των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων του Δημοσίου και την ενίσχυση της ρευστότητας της οικονομίας.

Σε εφαρμογή των ανωτέρω, υλοποιείται από τον Ιούλιο του 2016 πρόγραμμα εκκαθάρισης ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων. Ειδικότερα, το Υπουργείο Οικονομικών προέβλεψε την ενίσχυση των προϋπολογισμών των φορέων της Γενικής Κυβέρνησης, αποκλειστικά για την εξόφληση ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων τους προς τρίτους και μέχρι το ύψος αυτών κατά την 30/4/2016. Επιπλέον, προβλέφθηκε η ενίσχυση του προϋπολογισμού των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης για την εκκαθάριση και εξόφληση των εκκρεμών αιτήσεων συνταξιοδότησης.

Οι διαδικασίες, οι προϋποθέσεις και οι λεπτομέρειες καθορίστηκαν με την αριθ. 2/57103/ΔΠΓΚ/23.6.2016 (Β'1932) απόφαση του Αναπληρωτή Υπουργού Οικονομικών και την αριθ. 2/3872/ΔΠΓΚ/13.1.2017 (Β'54) κοινή απόφαση της Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και του Αναπληρωτή Υπουργού Οικονομικών, αντίστοιχα.

Από τον Ιούνιο του 2016 εκταμιεύονται σταδιακά από τον ΕΜΣ ποσά προοριζόμενα για τον ανωτέρω σκοπό, σε ειδικό λογαριασμό στην Τράπεζα της Ελλάδος. Αναλυτικότερα, εντός του 2016 εκταμιεύθηκαν συνολικά 3.500 εκατ. ευρώ, ενώ τον Ιούλιο του 2017 εκταμιεύτηκαν επιπλέον 800 εκατ. ευρώ.

Η διάθεση των πόρων αυτών προς τους φορείς της Γενικής Κυβέρνησης ξεκίνησε τον Ιούλιο του 2016. Συνολικά ως και τον Σεπτέμβριο του 2017 έχουν μεταφερθεί πιστώσεις στους προϋπολογισμούς των Υπουργείων και των φορέων της Γενικής Κυβέρνησης ύψους περίπου 3.719 εκατ. ευρώ. Επιπλέον, για την αποπληρωμή εκκρεμών επιστροφών φόρων έχει διατεθεί

ρευστότητα ύψους 550 εκατ. ευρώ, ενώ για την εκκαθάριση και εξόφληση εκκρεμών αιτήσεων συνταξιοδότησης έχουν διατεθεί 445 εκατ. ευρώ.

Η κατανομή των πιστώσεων και της διατεθείσας χρηματοδότησης ανά έτος και ανά υποτομέα της Γενικής Κυβέρνησης αποτυπώνεται στον πίνακα 2.3.

Πίνακας 2.3 Ενισχύσεις πιστώσεων – επιχορηγήσεις για την εξόφληση ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων φορέων Γενικής Κυβέρνησης Ιούλιος 2016 – Σεπτέμβριος 2017 (σε εκατ. ευρώ)			
Φορέας Γενικής Κυβέρνησης	Ιουλ. - Δεκ. 2016	Ιαν. - Σεπτ. 2017	Σύνολο
Κράτος *	467	1	468
ΟΤΑ	81	111	191
ΟΚΑ	1.097	381	1.478
Νοσοκομεία	1.148	43	1.192
Νομικά Πρόσωπα και ΔΕΚΟ	270	120	390
Γενική Κυβέρνηση	3.063	656	3.719
Επιστροφές φόρων	405	145	550
Εκκρεμείς αιτήσεις συνταξιοδότησης	0	445	445

* Ποσό ύψους 420 εκατ. ευρώ περίπου συμψηφίστηκε με υποχρεώσεις των τρίτων προς το Δημόσιο.

Από τα ανωτέρω ποσά εξοφλήθηκαν ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις προς τρίτους ύψους περίπου 3.167 εκατ. ευρώ. Επιπλέον, εξοφλήθηκαν εκκρεμείς επιστροφές φόρων καθαρού ποσού (μετά τη διενέργεια συμψηφισμών) 485 εκατ. ευρώ. Τέλος, εκκαθαρίστηκαν εκκρεμείς αιτήσεις συνταξιοδότησης ύψους 213 εκατ. ευρώ.

Η κατανομή των πληρωμών από τη διατεθείσα χρηματοδότηση ανά έτος και ανά υποτομέα της Γενικής Κυβέρνησης αποτυπώνεται στον πίνακα 2.4.

Πίνακας 2.4 Πληρωμές ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων φορέων Γενικής Κυβέρνησης Ιούλιος 2016 - Ιούλιος 2017 (σε εκατ. ευρώ)			
Φορέας Γενικής Κυβέρνησης	Ιουλ. - Δεκ. 2016	Ιαν. - Ιουλ. 2017	Σύνολο
Κράτος *	467	0	467
ΟΤΑ	56	60	116
ΟΚΑ	922	242	1.164
Νοσοκομεία	1.035	106	1.141
Νομικά πρόσωπα και ΔΕΚΟ	268	10	278
Γενική Κυβέρνηση	2.748	418	3.167
Επιστροφές φόρων	380	105	485
Εκκρεμείς αιτήσεις συνταξιοδότησης	0	213	213

* Ποσό ύψους 420 εκατ. ευρώ περίπου συμψηφίστηκε με υποχρεώσεις των τρίτων προς το Δημόσιο.

Σημειώνεται ότι κατά το χρόνο κατάρτισης του προσχεδίου δεν είναι ακόμα διαθέσιμα τα στοιχεία πληρωμών μηνών Αυγούστου και Σεπτεμβρίου 2017.

Ως αποτέλεσμα, οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις της Γενικής Κυβέρνησης, συμπεριλαμβανομένων των εκκρεμών επιστροφών φόρων, ανέρχονται σε 5.435 εκατ. ευρώ τον Ιούλιο του 2017, ενώ τον Ιούνιο του 2016 ανέρχονταν σε 7.405 εκατ. ευρώ.

Η εξέλιξή τους παρατίθεται στον πίνακα 2.5.

Πίνακας 2.5 Εξέλιξη ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων Γενικής Κυβέρνησης 2016-2017 (σε εκατ. ευρώ)									
Φορέας Γενικής Κυβέρνησης	Ιούνιος 2016	Δεκ. 2016	Ιαν. 2017	Φεβρ. 2017	Μάρτ. 2017	Απρ. 2017	Μάιος 2017	Ιούνιος 2017	Ιούλιος 2017
Κράτος	656	163	146	168	198	235	233	233	226
ΟΤΑ	374	298	324	334	388	370	357	350	349
ΟΚΑ	3.144	2.203	2.423	2.310	2.261	2.211	2.196	2.205	2.303
Νοσοκομεία	1.291	450	517	573	618	600	543	554	550
Νομικά πρόσωπα	634	414	431	421	465	457	482	497	486
Γενική Κυβέρνηση	6.100	3.527	3.841	3.806	3.930	3.873	3.811	3.840	3.914
Επιστροφές φόρων	1.306	1.226	1.206	1.256	1.120	1.051	1.210	1.252	1.521
Σύνολο	7.405	4.753	5.047	5.062	5.050	4.924	5.021	5.092	5.435

Υπό την προϋπόθεση της ομαλής χρηματοδότησης από τον ΕΜΣ για την αποπληρωμή ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων, καθώς και της εντατικοποίησης της προσπάθειας εξόφλησης των υποχρεώσεων από τους φορείς, εκτιμάται ότι θα μειωθούν σημαντικά ως τα μέσα του 2018. Οι εκταμιεύσεις των επιχορηγήσεων του προγράμματος εκκαθάρισης ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων θα προσαρμόζονται ανάλογα με τις εκταμιεύσεις των δόσεων από τον ΕΜΣ.

Τα ποσά χρηματοδοτήσεων για εξόφληση ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων εκταμιεύονται από τον Κρατικό Προϋπολογισμό και εμφανίζονται στους προϋπολογισμούς των λοιπών φορέων της Γενικής Κυβέρνησης, με ισόποση αύξηση των εσόδων (είσπραξη επιχορηγήσεων από το κράτος) και αύξηση των πληρωμών τους. Σε δημοσιολογιστική βάση επέρχεται αντίστοιχη μείωση των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων των φορέων της Γενικής Κυβέρνησης προς ιδιώτες, καθιστώντας την όλη διαδικασία δημοσιονομικά ουδέτερη.

2. Προβλέψεις 2018

Βασική προτεραιότητα της δημοσιονομικής στρατηγικής παραμένει και για το έτος 2018 η επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων που περιλαμβάνονται στη Σύμβαση Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης (ΣΧΔ) καθώς και των βιώσιμων ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης με την εδραίωση του κλίματος εμπιστοσύνης για μακροπρόθεσμες επενδύσεις δίνοντας παράλληλα ιδιαίτερη έμφαση στην κοινωνική συνοχή. Η νέα δημοσιονομική προσαρμογή, όπως συμφωνήθηκε με τους Θεσμούς προβλέπει στόχο πρωτογενούς πλεονάσματος της Γενικής Κυβέρνησης ύψους 3,5% του ΑΕΠ.

Η επίτευξη του στόχου αυτού επιχειρείται με τη συνέχιση της υλοποίησης δράσεων, αλλά και την έναρξη νέων όπως:

- η περαιτέρω ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης (συμμετοχή σε κληρώσεις με χρηματικά έπαθλα, διαμόρφωση αφορολογήτου με βάση το ύψος των ετήσιων ηλεκτρονικών πληρωμών),
- το πρόγραμμα αποκρατικοποιήσεων,
- οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στις αγορές προϊόντων και η αναμόρφωση των μηχανισμών εποπτείας και ελέγχου της αγοράς,
- ο εκσυγχρονισμός του συστήματος δημόσιας υγείας, κοινωνικής ασφάλισης και πρόνοιας,
- οι παρεμβάσεις για τη διαχείριση του ιδιωτικού χρέους και η εισαγωγή σύγχρονου μηχανισμού για τον εξωδικαστικό συμβιβασμό,
- η εφαρμογή διαρθρωτικών παρεμβάσεων με αναπτυξιακή προοπτική,

- η προστασία των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων και οι παρεμβάσεις για την προστασία της πρώτης κατοικίας,
- η ολοκλήρωση της υλοποίησης του προγράμματος εξόφλησης ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων των φορέων της Γενικής Κυβέρνησης προς την πραγματική οικονομία,
- η επισκόπηση δαπανών φορέων της Γενικής Κυβέρνησης, προκειμένου να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα των δημοσίων δαπανών και να ενισχυθούν οι δαπάνες σε τομείς με υψηλή κοινωνική αποτελεσματικότητα, αποφέροντας προβλεπόμενη εξοικονόμηση ποσού ύψους 320 εκατ. ευρώ,
- η εφαρμογή κανόνα προσλήψεων-αποχωρήσεων 1:3 και
- η διαμόρφωση νέου σχεδίου λογαριασμών για το Δημόσιο.

Πέραν αυτών, επισημαίνεται ότι στο 2018 έχουν προβλεφθεί και κονδύλια συνολικού ύψους 320 εκατ. ευρώ, που προκύπτουν από την επισκόπηση δαπανών, τα οποία θα διατεθούν για την υλοποίηση δράσεων κοινωνικής προστασίας.

2.1 Βασικά μεγέθη προϋπολογισμού

Για το έτος 2018, το πρωτογενές αποτέλεσμα της Γενικής Κυβέρνησης σε όρους ΣΧΔ προβλέπεται να διαμορφωθεί σε 6.671 εκατ. ευρώ ή 3,6% του ΑΕΠ, αυξημένο έναντι του στόχου της ΣΧΔ κατά 135 εκατ. ευρώ και κατά 46 εκατ. ευρώ έναντι του στόχου του ΜΠΔΣ.

Αντίστοιχα, σε όρους ESA το πρωτογενές αποτέλεσμα της Γενικής Κυβέρνησης προβλέπεται να διαμορφωθεί σε 7.493 εκατ. ευρώ ή 4,0% του ΑΕΠ, αυξημένο κατά 73 εκατ. ευρώ σε σχέση με το στόχο του ΜΠΔΣ 2018-2021.

2.2 Τακτικός Προϋπολογισμός

Έσοδα

Τα καθαρά έσοδα του Τακτικού Προϋπολογισμού, σε ταμειακή βάση, προβλέπεται να διαμορφωθούν στα 50.693 εκατ. ευρώ, μειωμένα κατά 580 εκατ. ευρώ ή 1,1%, έναντι των εκτιμήσεων του ΜΠΔΣ 2018-2021.

Η μείωση αυτή, οφείλεται κυρίως στην επίπτωση που θα έχει στο 2018, η εκτιμώμενη μείωση των άμεσων φόρων του έτους 2017.

Ειδικότερα:

- Οι άμεσοι φόροι προβλέπεται να ανέλθουν στο ποσό των 20.775 εκατ. ευρώ, μειωμένοι κατά 678 εκατ. ευρώ, έναντι του στόχου. Στα έσοδα αυτά περιλαμβάνεται και ποσό ύψους 325 εκατ. ευρώ λόγω της είσπραξης τον Ιανουάριο 2018 της τελευταίας δόσης του ΕΝΦΙΑ του έτους 2017. Ωστόσο, το ποσό αυτό, σε δημοσιονομική βάση, θα υπολογισθεί στο έτος 2017.
- Οι έμμεσοι φόροι, εκτιμάται ότι θα διαμορφωθούν στο ποσό των 27.652 εκατ. ευρώ, αυξημένοι κατά 150 εκατ. ευρώ έναντι του στόχου.
- Τα μη φορολογικά έσοδα αναμένεται να διαμορφωθούν σε 3.747 εκατ. ευρώ, αυξημένα κατά 85 εκατ. ευρώ.
- Οι επιστροφές φόρων προβλέπεται να ανέλθουν στο ποσό των 3.566 εκατ. ευρώ, αυξημένες κατά 183 εκατ. ευρώ έναντι του στόχου.

Τα έσοδα του ΠΔΕ σε ταμειακή βάση εκτιμώνται σε 3.735 εκατ. ευρώ και σε δεδουλευμένη βάση στα 3.764 εκατ. ευρώ στο ύψος του στόχου του ΜΠΔΣ 2018-2021.

Δαπάνες

Οι συνολικές δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού (σε ταμειακή βάση) για το έτος 2018 προβλέπεται να διαμορφωθούν στα 48.857 εκατ. ευρώ, μειωμένες κατά 394 εκατ. ευρώ έναντι της εκτίμησης για το έτος 2017 και κατά 496 εκατ. ευρώ έναντι του στόχου του ΜΠΔΣ 2018-2021, κυρίως λόγω της μείωσης του ελλείμματος του ΕΛΕΓΕΠ, της επανεκτίμησης των αποδιδόμενων πόρων στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, της μείωσης των δαπανών για καταπτώσεις εγγυήσεων σε φορείς εκτός Γενικής Κυβέρνησης, καθώς και της μείωσης της δαπάνης τόκων.

Οι πρωτογενείς δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού προβλέπεται ότι θα διαμορφωθούν στα 43.157 εκατ. ευρώ, μειωμένες κατά 297 εκατ. ευρώ έναντι του στόχου του ΜΠΔΣ 2018-2021.

Ανάλυση δαπανών κατά κατηγορίες

Μισθοί και συντάξεις

Οι δαπάνες για μισθούς και συντάξεις προβλέπεται ότι θα διαμορφωθούν σε 12.626 εκατ. ευρώ, αυξημένες κατά 86 εκατ. ευρώ έναντι του στόχου του ΜΠΔΣ 2018-2021, κυρίως λόγω της αναμόρφωσης των ειδικών μισθολογίων αλλά και της συνεχιζόμενης από το 2017 μείωσης του αριθμού των αποχωρήσεων λόγω συνταξιοδότησης.

Στις δαπάνες της κατηγορίας αυτής περιλαμβάνεται και η εργοδοτική εισφορά του κράτους ως εργοδότη υπέρ του ΕΦΚΑ για τους υπαλλήλους με σύμβαση δημοσίου δικαίου (από 3,33% το 2017 σε 6,67% στο 2018).

Ασφάλιση, περίθαλψη και κοινωνική προστασία

Οι σχετικές δαπάνες προβλέπεται να διαμορφωθούν στα 19.490 εκατ. ευρώ έναντι 19.649 εκατ. ευρώ του στόχου του ΜΠΔΣ 2018-2021. Η μείωση κατά 160 εκατ. ευρώ, οφείλεται κυρίως στη μείωση της επιχορήγησης στον ΕΦΚΑ για την πληρωμή των συντάξεων του Δημοσίου.

Οι δαπάνες της κατηγορίας αυτής προβλέπεται να καλύψουν κυρίως επιχορηγήσεις της κοινωνικής ασφάλισης, των νοσοκομείων και των δαπανών για την κοινωνική προστασία όπως τα επιδόματα πολυτέκνων, το επίδομα θέρμανσης, η απόδοση πόρων στο ΑΚΑΓΕ, το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης και η συνεισφορά του Δημοσίου για την προστασία της κύριας κατοικίας των υπερχρεωμένων νοικοκυριών.

Πέραν αυτών, προβλέπονται επιπλέον δαπάνες 320 εκατ. ευρώ στους τομείς κοινωνικής προστασίας και συνοχής που χρηματοδοτούνται πλήρως από την ολοκλήρωση της επισκόπησης πρωτογενών λειτουργικών δαπανών της γενικής κυβέρνησης (ενότητα 2.5).

Λειτουργικές και άλλες δαπάνες (συμπεριλαμβανομένων και των επιχορηγήσεων)

Για την αντιμετώπιση των δαπανών αυτών έχουν προβλεφθεί πιστώσεις ύψους 5.241 εκατ. ευρώ έναντι 5.295 εκατ. ευρώ όπου είχαν προβλεφθεί στο ΜΠΔΣ 2018-2021. Η μείωση αυτή

οφείλεται κυρίως στη μείωση του ελλείμματος του ΕΛΕΓΕΠ, η οποία όμως αντισταθμίστηκε μερικώς από την πρόβλεψη δαπάνης για δράσεις στους τομείς της υγείας και της παιδείας ύψους 140 εκατ. ευρώ.

Η κατηγορία των δαπανών αυτών γενικότερα καλύπτει:

- τις επιχορηγήσεις σε φορείς εντός και εκτός Γενικής Κυβέρνησης (συμπεριλαμβανομένων των συγκοινωνιακών φορέων) καθώς και τις εισφορές σε διεθνείς οργανισμούς,
- τις καταναλωτικού χαρακτήρα δαπάνες των φορέων του κράτους,
- τις δαπάνες μετακίνησης του προσωπικού για εκτέλεση υπηρεσίας και λοιπές δαπάνες,
- τις λειτουργικές δαπάνες και τις δαπάνες για προμήθεια αγαθών και υπηρεσιών και
- τις αντικριζόμενες δαπάνες (αποδόσεις προς την ΕΕ και επιδοτήσεις γεωργίας).

Αποδιδόμενοι πόροι

Οι δαπάνες της κατηγορίας αυτής προβλέπεται να διαμορφωθούν στα 3.256 εκατ. ευρώ μειωμένες κατά 138 εκατ. ευρώ σε σχέση με τον στόχο που είχε συμπεριληφθεί στο ΜΠΔΣ 2018-2021. Η μείωση αυτή οφείλεται κυρίως στην αναθεωρημένη πρόβλεψη των Κεντρικών Αυτοτελών Πόρων (ΚΑΠ) στους ΟΤΑ.

Αποθεματικό

Για την αντιμετώπιση απρόβλεπτων και έκτακτου χαρακτήρα δαπανών, έχουν προβλεφθεί πιστώσεις ύψους 1 δισ. ευρώ.

Δαπάνες τόκων και δαπάνες ανάληψης δανείων από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης (ΕΜΣ) και παράλληλες δαπάνες εξυπηρέτησης δημοσίου χρέους

Οι ταμειακές δαπάνες (σε καθαρή βάση) για την κάλυψη των τόκων εκτιμάται ότι θα διαμορφωθούν σε 5.700 εκατ. ευρώ έναντι στόχου 5.900 εκατ. ευρώ, ενώ οι δαπάνες ανάληψης δανείων από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης και οι παράλληλες δαπάνες εξυπηρέτησης δημοσίου χρέους θα διαμορφωθούν σε 65 εκατ. ευρώ έναντι 20 εκατ. ευρώ που είχαν προβλεφθεί στο ΜΠΔΣ 2018-2021.

Εξοπλιστικά προγράμματα

Οι ταμειακές δαπάνες για την υλοποίηση των εξοπλιστικών προγραμμάτων του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, προβλέπονται στα 510 εκατ. ευρώ, ενώ οι φυσικές παραλαβές (δημοσιολογιστική βάση) θα διαμορφωθούν στα 306 εκατ. ευρώ.

Καταπτώσεις εγγυήσεων

Το συνολικό ύψος των δαπανών για καταπτώσεις εγγυήσεων προς φορείς εντός (σε ακαθάριστη βάση) και εκτός Γενικής Κυβέρνησης, εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στα 970 εκατ. ευρώ, μειωμένο κατά 75 εκατ. ευρώ σε σχέση με το στόχο του ΜΠΔΣ, λόγω της επανεκτίμησης των καταπτώσεων εγγυήσεων σε φορείς εκτός Γενικής Κυβέρνησης.

2.3 Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ)

Το ΠΔΕ χρηματοδοτεί την αναπτυξιακή πολιτική της χώρας με δράσεις που συμβάλλουν στην αύξηση του ιδιωτικού και δημόσιου κεφαλαίου της οικονομίας και στηρίζουν την αναπτυξιακή διαδικασία και τον εκσυγχρονισμό της χώρας σε μακροχρόνια βάση.

Για το έτος 2018 προβλέπεται η διάθεση πόρων ύψους 6,75 δισ. ευρώ, στα ίδια επίπεδα με το έτος 2017, με κατανομή της συνολικής δαπάνης μεταξύ των έργων που θα συγχρηματοδοτηθούν από πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης ύψους 5,75 δισ. ευρώ και εκείνων που θα χρηματοδοτηθούν αποκλειστικά από εθνικούς πόρους (1 δισ. ευρώ).

Από το σύνολο της συγχρηματοδοτούμενης δαπάνης, ποσό ύψους 4,06 δισ. ευρώ αφορά δράσεις του νέου ΕΣΠΑ (περιόδου 2014-2020), ενώ ποσό ύψους 1,69 δισ. ευρώ θα διατεθεί για τη χρηματοδότηση άλλων συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων.

Σταθερή επιδίωξη για την υλοποίηση του συγχρηματοδοτούμενου σκέλους του ΠΔΕ και για το 2018 παραμένει η απορρόφηση των πόρων, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η εισροή της αναλογούσας κοινοτικής συνδρομής.

Ο στόχος αυτός, θα συνδράμει θετικά στο δημοσιονομικό αποτέλεσμα και στην προώθηση της αναπτυξιακής πολιτικής και θα απαιτήσει την εντατικοποίηση των ενεργειών για την επίτευξη της υλοποίησης των προγραμμάτων του νέου ΕΣΠΑ. Στο πλαίσιο αυτό εξακολουθούν να αποτελούν προτεραιότητα οι τομείς των μεγάλων έργων υποδομών (οδικά έργα, σιδηρόδρομοι, μετρό κ.λπ.), η προώθηση της επιχειρηματικότητας (κυρίως στους τομείς της μεταποίησης και του τουρισμού), η ενίσχυση της απασχόλησης, η εκπαίδευση και κατάρτιση, οι τομείς της υγείας και της πρόνοιας, η προστασία του περιβάλλοντος, τα έργα υποδομών των ΟΤΑ όλης της χώρας και οι δράσεις για τη διοικητική μεταρρύθμιση.

Σε ό,τι αφορά τέλος το σκέλος του ΠΔΕ που χρηματοδοτείται από αμιγώς εθνικούς πόρους, η σχετική δαπάνη θα διατεθεί για την ενίσχυση των πολιτικών και δράσεων των Υπουργείων και των Περιφερειών καθώς και την αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών.

2.4 Λοιποί τομείς Γενικής Κυβέρνησης

Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου και Ιδιωτικού Δικαίου

Το δημοσιονομικό αποτέλεσμα των νομικών προσώπων για το έτος 2018 εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στα 1.290 εκατ. ευρώ, περίπου στο ύψος του στόχου του ΜΠΔΣ 2018-2021.

Επαναταξινομημένες ΔΕΚΟ

Το δημοσιονομικό αποτέλεσμα των επαναταξινομημένων ΔΕΚΟ για το έτος 2018 αναμένεται να διαμορφωθεί στα 768 εκατ. ευρώ, μειωμένο κατά 87 εκατ. ευρώ σε σχέση με το ΜΠΔΣ 2018-2021. Ωστόσο, η μείωση αυτή οφείλεται σε μεθοδολογική αλλαγή (έχουν περιληφθεί και τα μεγέθη ΕΛΕΓΕΠ), δημοσιονομικά ουδέτερη σε επίπεδο Γενικής Κυβέρνησης.

Τοπική Αυτοδιοίκηση

Το δημοσιονομικό αποτέλεσμα του ενοποιημένου Προϋπολογισμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, προβλέπεται να διαμορφωθεί σε πλεόνασμα ύψους 169 εκατ. ευρώ για το 2018, μειω-

μένο έναντι του στόχου κατά 229 εκατ. ευρώ. Η απόκλιση αυτή οφείλεται κυρίως στις προβλέψεις για:

- μειωμένες αποδόσεις από τον Τακτικό Προϋπολογισμό μέσω των Κεντρικών Αυτοτελών Πόρων (ΚΑΠ) κατά 129 εκατ. ευρώ, σε σχέση με το ΜΠΔΣ 2018-2021, λόγω της νέας μειωμένης πρόβλεψης κυρίως του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων (ΦΕΦΠ) του Τακτικού Προϋπολογισμού, που διαμορφώνουν τους ΚΑΠ,
- αύξηση των αμοιβών προσωπικού κατά 77 εκατ. ευρώ, κυρίως λόγω της ένταξης Νομικών Προσώπων Ιδιωτικού Δικαίου των ΟΤΑ στο μητρώο φορέων της Γενικής Κυβέρνησης,
- αύξηση των λοιπών λειτουργικών δαπανών, κατά 30 εκατ. ευρώ.

Αντίθετα, η προβλεπόμενη μείωση των απλήρωτων υποχρεώσεων κατά 16 εκατ. ευρώ θα επιφέρει ανάλογη βελτίωση στο ισοζύγιο των ΟΤΑ.

Οργανισμοί Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ)

Το ταμειακό ισοζύγιο των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης (Ασφαλιστικά Ταμεία, Οργανισμοί Απασχόλησης και ΕΟΠΥΥ) προβλέπεται να διαμορφωθεί σε πλεόνασμα ύψους 1.290 εκατ. ευρώ, βελτιωμένο κατά 1.362 εκατ. ευρώ σε σχέση με τις προβλέψεις που είχαν περιληφθεί στο ΜΠΔΣ 2018-2021 (έλλειμμα ύψους 72 εκατ. ευρώ).

Παράλληλα, το δημοσιονομικό αποτέλεσμα των ΟΚΑ προβλέπεται να βελτιωθεί κατά 1.341 εκατ. ευρώ και να διαμορφωθεί σε πλεόνασμα ύψους 1.516 εκατ. ευρώ έναντι στόχου ΜΠΔΣ για πλεόνασμα ύψους 175 εκατ. ευρώ.

• Ασφαλιστικά Ταμεία

Σε δημοσιονομικούς όρους, το ισοζύγιο των ασφαλιστικών ταμείων προβλέπεται σημαντικά βελτιωμένο έναντι του στόχου του ΜΠΔΣ 2018-2021. Πιο συγκεκριμένα το ταμειακό ισοζύγιο των ασφαλιστικών ταμείων προβλέπεται να διαμορφωθεί σε πλεόνασμα 760 εκατ. ευρώ, έναντι ελλείμματος ύψους 563 εκατ. ευρώ του ΜΠΔΣ 2018-2021. Σε δημοσιονομική βάση το ισοζύγιο προβλέπεται να διαμορφωθεί σε πλεόνασμα 689 εκατ. ευρώ έναντι ελλείμματος ύψους 634 εκατ. ευρώ στο ΜΠΔΣ 2018-2021, βελτιωμένο κατά 1.323 εκατ. ευρώ.

Αναλυτικότερα, η βελτίωση αυτή οφείλεται κυρίως:

- στην αυξημένη πρόβλεψη κατά 490 εκατ. ευρώ στο σκέλος των εσόδων, αφαιρουμένων των εισπράξεων υπέρ Δημοσίου και τρίτων, που οφείλεται:
  - στην αύξηση των εισφορών κατά 279 εκατ. ευρώ, η οποία βασίζεται κυρίως στην εκτίμηση των βελτιωμένων εσόδων έτους 2017,
  - στην αύξηση των εσόδων από ρυθμίσεις παλαιών οφειλών κατά 206 εκατ. ευρώ, λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα του έτους 2017, σύμφωνα με τα οποία παρατηρείται αύξηση των εσόδων από τους διακανονισμούς κυρίως αυτών της πάγιας ρύθμισης,
  - στην αύξηση των λοιπών εσόδων κατά 5 εκατ. ευρώ,
- στη μειωμένη πρόβλεψη κατά 833 εκατ. ευρώ στο σκέλος των δαπανών, αφαιρουμένων των αποδόσεων υπέρ Δημοσίου και τρίτων, που οφείλεται:
  - στη μείωση κατά 480 εκατ. ευρώ της συνταξιοδοτικής δαπάνης για κύριες συντάξεις λόγω του μειωμένου αριθμού εκκρεμών συντάξεων και κατ' επέκταση στη μείωση κατά 190 εκατ. ευρώ της δαπάνης για τις επικουρικές συντάξεις,

- στη μείωση των λοιπών δαπανών κατά 163 εκατ. ευρώ.

Σε εφαρμογή του Ν.4387/2016, ενοποιήθηκαν οι φορείς κύριας ασφάλισης στο νέο Ενιαίο Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ) περιλαμβανομένων και των συντάξεων του Δημοσίου.

Βασικός στόχος που έχει τεθεί στη λειτουργία του ΕΦΚΑ είναι η απλοποίηση της διαδικασίας και η ταχύτερη απονομή των συντάξεων. Προς την κατεύθυνση αυτή λειτουργεί μέσω της ιστοσελίδας του ΕΦΚΑ η εφαρμογή «ηλεκτρονική αίτηση συνταξιοδότησης», ενώ παράλληλα αναμορφώθηκε το λογισμικό απονομής συντάξεων και προωθήθηκαν οι αναγκαίες προσαρμογές στις μηχανογραφικές εφαρμογές για την ενοποίηση του συστήματος απονομής συντάξεων. Περαιτέρω συνεχίζεται η διαδικασία εκκαθάρισης των παλαιών αιτήσεων και διευθέτησης όλων των σχετικών εκκρεμοτήτων έτσι ώστε μέχρι τον Ιούνιο 2018 να ολοκληρωθεί η αποπληρωμή όλων των ληξιπρόθεσμων (άνω των 90 ημερών) υποθέσεων/αιτήσεων.

Παράλληλα, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν.4387/2016 ενσωματώθηκαν στο Ενιαίο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης και Εφάπαξ Παροχών (ΕΤΕΑΕΠ) όλα τα πρώην ταμεία πρόνοιας σε ένα ενιαίο κλάδο με γνώμονα τόσο την απλοποίηση των κοινωνικοασφαλιστικών διαδικασιών όσο και την τήρηση της αρχής της ισονομίας για το σύνολο των ασφαλισμένων. Η εφαρμογή των ανωτέρω διατάξεων στις εφάπαξ παροχές θα επιτρέψει την εκκαθάριση μεγάλου αριθμού εκκρεμών αιτήσεων με αποτέλεσμα τη μείωση του ύψους των υποχρεώσεων αυτών, η οποία αναμένεται να ολοκληρωθεί εντός του 2018.

- **Οργανισμοί Απασχόλησης**

Ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) αναμένεται να παρουσιάσει βελτιωμένο αποτέλεσμα ύψους 615 εκατ. ευρώ τόσο σε ταμειακή όσο και σε δημοσιονομική βάση έναντι στόχου του ΜΠΔΣ 2018-2021 ύψους 568 εκατ. ευρώ (δημοσιονομικό ισοζύγιο). Η βελτίωση αυτή του δημοσιονομικού πλεονάσματος κατά 47 εκατ. ευρώ οφείλεται στην εκτιμώμενη αύξηση των εσόδων του οργανισμού από ασφαλιστικές εισφορές κατά 61 εκατ. ευρώ και στην αύξηση των δαπανών του κατά 33 εκατ. ευρώ.

Ειδικότερα, η δαπάνη για τα επιδόματα ανεργίας θα ανέλθει στα 986 εκατ. ευρώ, ενώ παράλληλα προβλέπεται δαπάνη ύψους 450 εκατ. ευρώ με σκοπό την εφαρμογή των σχεδιαζόμενων ενεργητικών πολιτικών για την τόνωση της απασχόλησης μέσω των διαφόρων προγραμμάτων ενίσχυσης, κατάρτισης και επανένταξης στην αγορά εργασίας.

- **Εθνικός Οργανισμός Παροχής Υπηρεσιών Υγείας (ΕΟΠΥΥ)**

Για το έτος 2018 δεν αναμένονται μεγάλες διαφοροποιήσεις στον προϋπολογισμό του φορέα σε σχέση με το ΜΠΔΣ 2018-2021, παρά την αναμενόμενη καλύτερη πορεία των εσόδων από ασφαλιστικές εισφορές, που αντισταθμίζεται όμως από τις αυξημένες λοιπές δαπάνες με την ενσωμάτωση υποχρεώσεων για την εκτέλεση δικαστικών αποφάσεων, νομοθετικών ρυθμίσεων κ.ά. Τα παραπάνω προβλέπεται να οδηγήσουν σε επίτευξη θετικού δημοσιονομικού αποτελέσματος ύψους 212 εκατ. ευρώ, μειωμένο σε σχέση με το ΜΠΔΣ 2018-2021 κατά 29 εκατ. ευρώ.

Σημειώνεται ότι η χρηματοδότηση του ΕΟΠΥΥ από τον τακτικό προϋπολογισμό προβλέπεται μειωμένη κατά 226 εκατ. ευρώ λόγω της αύξησης των εσόδων του από ασφαλιστικές εισφορές αλλά και της αναμενόμενης ομαλοποίησης των αποδόσεων των εσόδων αυτών από

τους Φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης. Το ύψος της κρατικής επιχορήγησης προβλέπεται να ανέλθει στα 100 εκατ. ευρώ και προορίζεται κυρίως για την κάλυψη της δαπάνης υγειονομικής περίθαλψης των ανασφάλιστων πολιτών.

Νοσοκομεία – Πρωτοβάθμιο Εθνικό Δίκτυο Υγείας (ΠΕΔΥ)

Ο προϋπολογισμός των δημόσιων νοσοκομείων και των ΥΠΕ-ΠΕΔΥ στο σκέλος των εσόδων αναμένεται να κινηθεί εντός των ορίων που έχουν τεθεί στο ΜΠΔΣ 2018-2021. Σημειώνεται ότι το ύψος των μεταβιβάσεων από τον Τακτικό Προϋπολογισμό είναι μειωμένο κατά 350 εκατ. ευρώ σε σχέση με τα αντίστοιχα μεγέθη του 2017. Ωστόσο, οι επιδράσεις της μείωσης αυτής αναμένεται να εξισορροπηθούν από την ομαλοποίηση της απόδοσης των μεταβιβάσεων από το ασφαλιστικό σύστημα (ΕΟΠΥΥ).

Τα έξοδα προβλέπονται αυξημένα κατά 135 εκατ. ευρώ, σε σχέση με το στόχο του ΜΠΔΣ. Η προβλεπόμενη αύξηση, αν και συμβάλλει αρνητικά στη διαμόρφωση ταμειακού αποτελέσματος της τάξης των 97 εκατ. ευρώ, ωστόσο, σε συνδυασμό με την εκκαθάριση σημαντικού ύψους απλήρωτων υποχρεώσεων, το δημοσιονομικό αποτέλεσμα εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί σε πλεόνασμα ύψους 106 εκατ. ευρώ.

Στο οικονομικό έτος 2018 το Υπουργείο Υγείας αναμένεται, μεταξύ άλλων, να συνεχίσει σειρά διαρθρωτικών παρεμβάσεων με σκοπό τη μεταρρύθμιση στην Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας για την παροχή υπηρεσιών υψηλής ποιότητας σε όλο τον πληθυσμό, την παγίωση της νέας φαρμακευτικής πολιτικής, την κατάρτιση της «Λίστας Χειρουργείου» και τη λειτουργία Γραφείων Προστασίας Δικαιωμάτων Ασθενών, την εναρμόνιση του ωραρίου των γιατρών με την ισχύουσα ευρωπαϊκή Οδηγία, την αλλαγή της διαδικασίας κρίσεων κατά τη διενέργεια προσλήψεων ιατρών κλάδου ΕΣΥ, την τροποποίηση των Οργανισμών των νοσοκομείων, την αποκέντρωση της διοίκησης των υπηρεσιών ψυχικής υγείας, την έμφαση στον καθολικό εμβολιασμό του παιδικού πληθυσμού, την ενίσχυση μέσω συγκεκριμένων δράσεων της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης του συστήματος υγείας και την αναβαθμισμένη υγειονομική φροντίδα προσφύγων και μεταναστών.

2.5 Επισκόπηση δαπανών

Σε συνέχεια της πιλοτικής εφαρμογής της επισκόπησης των πρωτογενών λειτουργικών δαπανών σε τρία Υπουργεία (Οικονομικών, Πολιτισμού & Αθλητισμού και Οικονομίας & Ανάπτυξης) από το Σεπτέμβριο 2016 το Γενικό Λογιστήριο του Κράτους προχώρησε από τις αρχές του 2017 σε καθολική επέκταση του εγχειρήματος σε όλους τους φορείς γενικής κυβέρνησης. Ο στόχος της επισκόπησης δαπανών είναι η συγκέντρωση, επεξεργασία και αποτίμηση προτάσεων για πολιτικές εξοικονόμησης πόρων με στόχο τη δημιουργία δημοσιονομικού περιθωρίου, ώστε να ενισχυθούν οι δράσεις για την κοινωνική προστασία ευάλωτων πληθυσμών σε τομείς με υψηλή κοινωνική αποτελεσματικότητα και να μειωθεί η φορολογική επιβάρυνση φυσικών προσώπων και επιχειρήσεων με τρόπο διατηρήσιμο και χωρίς να τίθεται σε κίνδυνο η επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων πρωτογενών πλεονασμάτων.

Η επισκόπηση των πρωτογενών δαπανών της γενικής κυβέρνησης ωστόσο, δεν αποτελεί εφάπαξ άσκηση εξοικονόμησης πόρων. Με το νέο οργανόγραμμα του Υπουργείου Οικονομικών ιδρύεται νέα Διεύθυνση Επισκόπησης Δαπανών με στόχο τη διαρκή συγκριτική αξιολόγηση κάθε πρωτογενούς δαπάνης του Ελληνικού Δημοσίου ώστε οι φόροι που συλλέγει το Υπουργείο Οικονομικών να έχουν υψηλή και μετρήσιμη κοινωνική ανταποδοτικότητα.

ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ

Από τις αρχές του τρέχοντος έτους έχει ήδη ξεκινήσει η εφαρμογή των βραχυχρόνιων μέτρων ελάφρυνσης του χρέους, όπως αποτυπώθηκαν στις αποφάσεις του Eurogroup της 25^{ης} Μαΐου 2016, τα οποία περιλαμβάνουν την εξομάλυνση των λήξεων των δανείων του EFSF, τη μείωση του επιτοκιακού τους κινδύνου, καθώς επίσης και την άρση για το έτος 2017 του περιθωρίου του δανείου για την επαναγορά χρέους του 2012.

Η εφαρμογή των παραπάνω μέτρων αναμένεται να συνεχιστεί έως τη λήξη του τρέχοντος προγράμματος, τον Αύγουστο του 2018. Στη συνέχεια θα εξεταστεί η εφαρμογή του δεύτερου πακέτου μέτρων προκειμένου να ενισχυθεί η βιωσιμότητα του χρέους, έτσι ώστε οι ετήσιες μικτές χρηματοδοτικές ανάγκες να παραμένουν κάτω του 15% ως ποσοστό του ΑΕΠ σε μεσοπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα και κάτω του 20% μακροπρόθεσμα. Τα μεσοπρόθεσμα μέτρα ελάφρυνσης του χρέους περιλαμβάνουν τη μείωση του επιτοκίου του δανείου που είχε συναφθεί το 2012 στα πλαίσια της επαναγοράς του χρέους, μέσω της πλήρους κατάργησης από το 2018 του περιθωρίου που εφαρμόζεται επί του τρέχοντος επιτοκίου, τη χρησιμοποίηση από το 2017 των κερδών από τα ελληνικά ομόλογα “ANFA” και “SMP” για τη μείωση των μικτών χρηματοδοτικών αναγκών, περιλαμβανομένων και των κερδών του έτους 2014, τη μερική αποπληρωμή δανείων του «επίσημου τομέα» μέσω αχρησιμοποίητων πόρων του ESM και την περαιτέρω εξομάλυνση των λήξεων των δανείων του EFSF με επιμήκυνση της μέσης σταθμικής τους διάρκειας, σταθεροποίηση των επιτοκίων τους και αναβολή πληρωμής τόκων.

Οι χρηματοδοτικές ανάγκες του Ελληνικού Δημοσίου κατά το πρώτο εξάμηνο του 2017 καλύφθηκαν ως επί το πλείστον με βραχυπρόθεσμο εσωτερικό δανεισμό: μηνιαίες εκδόσεις εντόκων γραμματίων τρίμηνης και εξάμηνης διάρκειας και πράξεις διαχείρισης ταμειακής ρευστότητας υπό τη μορφή repo agreements, τις οποίες συνάπτει ο Οργανισμός Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους (ΟΔΔΗΧ) για την αξιοποίηση των διαθεσίμων, κυρίως, των φορέων της Γενικής Κυβέρνησης. Επιπλέον, στο πλαίσιο της σύμβασης χρηματοδότησης με τον ESM, εκταμιεύτηκαν 7.700 εκατ. ευρώ τον Ιούλιο και αναμένεται η εκταμίευση επιπλέον ποσού της τάξης των 5.500 εκατ. ευρώ, μετά την ολοκλήρωση της τρίτης αξιολόγησης, ενώ είναι πιθανό να πραγματοποιηθεί νέα έκδοση ομολόγων. Η υπόθεση εκταμίευσης του παραπάνω ποσού σε συνδυασμό με την υπόθεση διατήρησής του ως ταμειακά διαθέσιμα ασφαλείας (cash buffer) εξηγεί την αύξηση του δημοσίου χρέους το 2017. Σε περίπτωση μη υλοποίησης των παραπάνω εκταμιεύσεων, έστω μερικώς, θα υπάρξει ανάλογη προσαρμογή στο ύψος του δημοσίου χρέους στο τέλος του 2017.

Αξιοσημείωτη συμβολή στην αναδημιουργία της καμπύλης αποδόσεων των τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου είχε η κοινοπρακτική έκδοση ομολόγου σταθερού επιτοκίου, πενταετούς διάρκειας, ύψους 3.000 εκατ. ευρώ, με την οποία η ελληνική οικονομία επέστρεψε στη χρηματοδότηση μέσω των διεθνών αγορών ύστερα από τρία περίπου έτη. Η καμπύλη αποδόσεων αναμένεται να εμπλουτιστεί περαιτέρω με την πραγματοποίηση νέων εκδόσεων ομολόγων σταθερού επιτοκίου.

Οι αποφάσεις του Eurogroup της 15ης Ιουνίου 2017, υποστηρίζουν την επιστροφή της Ελλάδας στις αγορές με τη δημιουργία ταμειακών διαθεσίμων ασφαλείας (cash buffer), όπως έγινε και με τις υπόλοιπες χώρες που ολοκλήρωσαν τα προγράμματα προσαρμογής. Η δημιουργία ταμειακών διαθεσίμων ασφαλείας θα γίνει μέσω του ESM και πιθανόν μέσω νέων εκδόσεων

ομολόγων και ως εκ τούτου αναμένεται μία προσωρινή αύξηση του δημοσίου χρέους για το 2018, το τελικό ύψος της οποίας θα διαμορφωθεί από τα ποσά που θα αντληθούν για το σκοπό αυτό.

Στις 31/08/2017, το σύνολο των ευρωπαϊκών δανείων του πρώτου, του δεύτερου και του τρίτου προγράμματος στήριξης (GLF, EFSF, ESM) ανήλθε σε 221.182,3 εκατ. ευρώ, ενώ τα ανεξόφλητα δάνεια προς το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο διαμορφώθηκαν σε 11.663,5 εκατ. ευρώ.

1. Σύνθεση δημόσιου χρέους

Το χρέος της Κεντρικής και Γενικής Κυβέρνησης

Το χρέος της Κεντρικής Διοίκησης εκτιμάται ότι θα ανέλθει στα 334.700 εκατ. ευρώ ή 185,7% ως ποσοστό του ΑΕΠ στο τέλος του 2017, έναντι 326.358 εκατ. ευρώ ή 185,5% ως ποσοστό του ΑΕΠ το 2016.

Το 2018 το ύψος του χρέους της Κεντρικής Διοίκησης προβλέπεται ότι θα διαμορφωθεί στα 344.900 εκατ. ευρώ ή 184,7% ως ποσοστό του ΑΕΠ, παρουσιάζοντας μείωση κατά 1 ποσοστιαία μονάδα έναντι του 2017.

Το χρέος της Γενικής Κυβέρνησης εκτιμάται ότι θα ανέλθει στα 318.700 εκατ. ευρώ ή 176,8% ως ποσοστό του ΑΕΠ στο τέλος του 2017, έναντι 314.897 εκατ. ευρώ ή 179,0% ως ποσοστό του ΑΕΠ το 2016. Το 2018, το χρέος της Γενικής Κυβέρνησης προβλέπεται ότι θα διαμορφωθεί στα 327.900 εκατ. ευρώ ή 175,6% ως ποσοστό του ΑΕΠ, παρουσιάζοντας μείωση κατά 1,2 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ έναντι του 2017 (πίνακας 3.1).

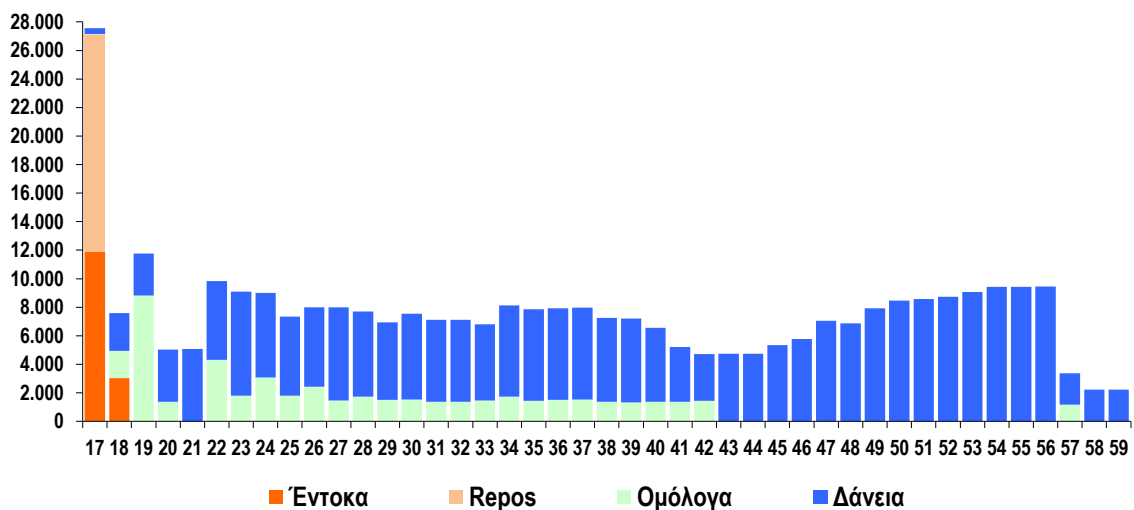
	2013	2014	2015	2016	2017*	2018**
Ομόλογα	76.296	66.560	59.819	56.717	52.180	57.280
Βραχυπρόθεσμοι τίτλοι	14.971	14.529	14.880	14.890	14.900	13.700
Δάνεια	230.211	234.434	236.633	243.388	252.620	264.920
Βραχυπρόθεσμα Δάνεια		8.605	10.000	11.363	15.000	9.000
A. Χρέος Κεντρικής Διοίκησης	321.478	324.128	321.332	326.358	334.700	344.900
(ως % του ΑΕΠ)	178,0%	182,2%	182,9%	185,5%	185,7%	184,7%
B. Χρέος ΝΠΔΔ, κέρματα κ.λπ. μείον επενδύσεις σε τίτλους ΕΔ	6.779	5.836	1.976	463	-900	-1.000
Γ. Χρέος Κεντρικής Κυβέρνησης κατά ESA (A+B)	328.257	329.964	323.308	326.821	333.800	343.900
(ως % του ΑΕΠ)	181,7%	185,4%	184,0%	185,8%	185,2%	184,2%
Δ. Χρέος ΟΤΑ, ΟΚΑ μείον ενδοκυβερνητικό χρέος	-7.746	-10.236	-11.640	-11.924	-15.100	-16.000
Ε. Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (Γ+Δ)	320.511	319.728	311.668	314.897	318.700	327.900
(ως % του ΑΕΠ)	177,4%	179,7%	177,4%	179,0%	176,8%	175,6%
ΑΕΠ	180.654	177.941	175.697	175.888	180.236	186.742

* Εκτιμήσεις
** Προβλέψεις

Δομή και χαρακτηριστικά του χρέους της Κεντρικής Διοίκησης

Ο χρονικός ορίζοντας των λήξεων του χρέους της Κεντρικής Διοίκησης στις 31/8/2017 εκτείνεται μέχρι το έτος 2059. Η αδυναμία προσφυγής για δανεισμό στις αγορές από το Μάιο του 2010, είχε ως αποτέλεσμα τη δραστική μείωση των ομολόγων και την αντικατάστασή τους με δάνεια (διάγραμμα 3.1). Η αναλογία αυτή αναμένεται να αντιστραφεί τα επόμενα έτη με τη σταδιακή επάνοδο του Ελληνικού Δημοσίου στις αγορές για δανεισμό.

Διάγραμμα 3.1 Χρονοδιάγραμμα λήξης χρέους της Κεντρικής Διοίκησης την 31/08/2017 (σε εκατ. ευρώ)

2. Δαπάνες εξυπηρέτησης χρέους

Όπως φαίνεται στον πίνακα, οι δαπάνες για τόκους του χρέους της Κεντρικής Διοίκησης, μετά το 2012, διαμορφώνονται στα επίπεδα των 5.500-6.000 εκατ. ευρώ, ενώ το ύψος των δαπανών για τόκους διαμορφώνεται γύρω στο 3% ως ποσοστό του ΑΕΠ (πίνακας 3.2). Η μείωση αυτή οφείλεται στη μείωση του ύψους του δημόσιου χρέους μετά την ανταλλαγή των ομολόγων (PSI) του Μαρτίου 2012 και την επαναγορά του Δεκεμβρίου 2012, τη μείωση των επιτοκίων των δανείων του μηχανισμού στήριξης και την αναβολή καταβολής τόκων για τα δάνεια που χορηγήθηκαν από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας.

	2013	2014	2015	2016	2017*	2018**
Τόκοι	6.021	5.528	5.800	5.588	5.650	5.700
ως % του ΑΕΠ	3,3%	3,1%	3,3%	3,2%	3,1%	3,1%

* Εκτιμήσεις

** Προβλέψεις

3. Οι αγορές τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου

Το πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης (quantitative easing) της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας συνεχίζεται καθ' όλη τη διάρκεια του 2017 με μηνιαίες αγορές ομολόγων ύψους 60 δισ. ευρώ, ενώ οι συνολικές αγορές κρατικών χρεογράφων από την έναρξη του προγράμματος, τον Μάρτιο του 2015, έχουν ήδη ξεπεράσει τα 2 τρισ. ευρώ. Αξιοσημείωτο είναι ότι για τις χώρες του στενού πυρήνα της ευρωζώνης οι αποδόσεις των δεκαετών ομολόγων διαμορφώνονται κάτω του 1%, ενώ το σύνολο σχεδόν του βραχυπρόθεσμου και μεσοπρόθεσμου χρέους τους παρουσιάζει αρνητικές αποδόσεις.

Η διαφορά απόδοσης (yield spread) μεταξύ του 10-ετούς ελληνικού και του αντίστοιχου γερμανικού ομολόγου αναφοράς, κατά το πρώτο τετράμηνο του 2017, κινήθηκε στα επίπεδα των 600-700 μονάδων βάσης. Στη συνέχεια το περιθώριο απόδοσης υποχώρησε σταδιακά έναντι του γερμανικού κάτω από τις 600 μονάδες και διαμορφώθηκε στα τρέχοντα επίπεδα των 500 μονάδων βάσης, με την τρέχουσα απόδοση του δεκαετούς ομολόγου να διαμορφώνεται γύρω στο 5,38%.

Βελτιωμένο παρουσιάζεται και το βραχυχρόνιο κόστος δανεισμού του Ελληνικού Δημοσίου, όπως αυτό αποτυπώνεται στις δημοπρασίες εντόκων γραμματίων 13 και 26 εβδομάδων. Στις δημοπρασίες του Σεπτεμβρίου του 2017 αυτό διαμορφώθηκε στο 2,40% για τα εξάμηνα και 1,91% για τα τρίμηνα έντοκα γραμμάτια, γεγονός που οφείλεται στη βελτίωση του επενδυτικού κλίματος μετά την ολοκλήρωση της δεύτερης αξιολόγησης και την εκταμίευση της δόσης από τον ESM, καθώς επίσης και στη βελτίωση του σχήματος της ελληνικής καμπύλης αποδόσεων μετά την πρόσφατη έξοδο της χώρας στις αγορές. Τα επιτόκια των εντόκων γραμματίων αναμένεται να υποχωρήσουν περαιτέρω το προσεχές διάστημα.

Πρωτογενής αγορά τίτλων

Το Ελληνικό Δημόσιο, τρία περίπου έτη μετά την τελευταία έκδοση ομολόγων τον Ιούλιο του 2014, πραγματοποίησε τον Αύγουστο του 2017 νέα κοινοπρακτική έκδοση πενταετούς ομολόγου ύψους 3.000 εκατ. ευρώ με σταθερό επιτόκιο 4,375%, μέρος της οποίας χρησιμοποιήθηκε για την επαναγορά του ομολόγου λήξεως 17/04/2019, επιτοκίου 4,75%.

Κατά τη διάρκεια του έτους το Ελληνικό Δημόσιο συνέχισε να εκδίδει τίτλους βραχυπρόθεσμης διάρκειας. Η βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση πραγματοποιήθηκε με μηνιαίες εκδόσεις εντόκων γραμματίων διάρκειας 13 και 26 εβδομάδων και σύναψη συμφωνιών repos κυρίως με τους φορείς της Γενικής Κυβέρνησης. Στις 31/08/2017 το ανεξόφλητο υπόλοιπο των ΕΓΕΔ ανερχόταν σε 14.925,8 εκατ. ευρώ, ενώ τα repos ανήλθαν σε 15.230,4 εκατ. ευρώ. Μέρος των ΕΓΕΔ και των repos αναμένεται να αντικατασταθεί είτε με ομόλογα είτε με δάνεια του ESM το επόμενο έτος.

Δευτερογενής αγορά τίτλων

Η συνολική αξία των συναλλαγών που καταγράφηκε στο Σύστημα Άυλων Τίτλων της Τράπεζας της Ελλάδος, η οποία περιλαμβάνει τις αγοραπωλησίες τίτλων και τις συμφωνίες επαναγοράς στην εξωχρηματιστηριακή αγορά (over-the-counter) και τις ηλεκτρονικές πλατφόρμες διαπραγμάτευσης, διαμορφώθηκε σε 419,33 δισ. ευρώ το β' τρίμηνο του 2017 έναντι 433,40

δισ. ευρώ το α' τρίμηνο του 2017, ενώ το β' τρίμηνο του 2016 είχε διαμορφωθεί σε 279,78 δισ. ευρώ.

Κατά το πρώτο εξάμηνο του 2017, το 71,7% της συναλλακτικής δραστηριότητας στην Ηλεκτρονική Δευτερογενή Αγορά Τίτλων (ΗΔΑΤ) επικεντρώθηκε στους βραχυπρόθεσμους τίτλους με διάρκεια έως 3 έτη, το 12,7% στους μεσοπρόθεσμους τίτλους με διάρκεια έως 10 έτη και το 15,6% σε μακροπρόθεσμους τίτλους με διάρκεια έως 30 έτη.

Η σύνθεση της ομάδας των βασικών διαπραγματευτών αγοράς κατά το τρέχον έτος αποτελείται από 4 Ελληνικά και 18 διεθνή πιστωτικά ιδρύματα.

4. Βασικές κατευθύνσεις δανεισμού και διαχειριστικών στόχων για το 2018

Κατά το τρέχον έτος συνεχίστηκε η αξιοποίηση και η βέλτιστη διαχείριση των ταμειακών διαθεσίμων των φορέων της Γενικής Κυβέρνησης, μέσω εφαρμογής προγράμματος πράξεων διαχείρισης ταμειακής ρευστότητας υπό τη μορφή repo agreements, τις οποίες συνάπτει ο Οργανισμός Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους (ΟΔΔΗΧ).

Με το πρόγραμμα αυτό αξιοποιείται πλέον το μεγαλύτερο μέρος των ταμειακών διαθεσίμων των εν λόγω φορέων με πολύ αποτελεσματικό τρόπο, παρέχοντάς τους ανταγωνιστικές υψηλές αποδόσεις, επ' ωφελεία τους, διασφαλίζοντας αντίστοιχο όφελος ως προς το δημοσιονομικό αποτέλεσμα της Γενικής Κυβέρνησης, με σωρευτικά θετικές επιπτώσεις για τη βιωσιμότητα του δημοσίου χρέους. Για το έτος 2018 θα συνεχισθεί η περαιτέρω επέκταση και εμπάθυνση του προγράμματος αυτού με απώτερο στόχο την ολοκλήρωση της δημιουργίας ενιαίου λογαριασμού διαχείρισης ταμειακών διαθεσίμων.

Η βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση του Ελληνικού Δημοσίου για το έτος 2018 θα συνεχίσει να υλοποιείται και μέσω εκδόσεων εντόκων γραμματίων.

Επιπροσθέτως, με στόχο την αναδημιουργία επαρκούς ρευστότητας και μίας αντιπροσωπευτικής καμπύλης αποδόσεων ομολόγων αναφοράς του Ελληνικού Δημοσίου, καθώς και τη δημιουργία επαρκών ταμειακών διαθεσίμων ασφαλείας για την απρόσκοπτη χρηματοδότηση του ΕΔ, αποκλειστικά από την διεθνή και εγχώρια αγορά κεφαλαίων μετά τη λήξη του τρέχοντος προγράμματος, θα επιχειρηθεί εκ νέου η έξοδος στις αγορές.

Στους σχεδιασμούς, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνεται σειρά νέων ομολογιακών εκδόσεων σταθερού επιτοκίου με κομβικές διάρκειες, καθώς και ανταλλαγές παλαιότερων ομολόγων προερχόμενων από το PSI με νέα ομόλογα, στο πλαίσιο ενός συντεταγμένου προγράμματος διαχείρισης υφιστάμενων υποχρεώσεων χαρτοφυλακίου χρέους (LME - Liability Management Exercise), κατά τα πρότυπα της πρόσφατης άκρας επιτυχημένης έκδοσης του νέου 5-ετούς Ομολόγου του Ελληνικού Δημοσίου (ΟΕΔ) λήξης 2022 και της αντίστοιχης ανταλλαγής ΟΕΔ λήξης 2019, που έλαβαν χώρα την 1 Αυγούστου 2017.

Σημειώνεται ότι, στο πλαίσιο της αρχής της ευρωπαϊκής αλληλεγγύης, από τις πρόσφατες αποφάσεις του Eurogroup της 15ης Ιουνίου 2017, διασφαλίζεται η επί της ουσίας παροχή έμμεσης εγγύησης από τους Ευρωπαίους Εταίρους προς το ΕΔ για απρόσκοπτη έξοδό του στις αγορές, με πιθανή εκταμίευση στο τέλος του προγράμματος μέρους των αδιάθετων δανειακών κεφαλαίων του τρέχοντος προγράμματος, με στόχο τη δημιουργία ταμειακών διαθεσίμων ασφαλείας του ΕΔ.

Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με τις αντίστοιχες αποφάσεις για λήψη περαιτέρω μέτρων ελάφρυνσης του δημοσίου χρέους σε μέσο – μακροχρόνιο ορίζοντα και την ενδεχόμενη σύνδεση αυτών με τους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης, εφόσον αυτά κριθούν απαραίτητα, αναμένεται να οδηγήσουν σε σημαντική αύξηση της ρευστότητας τόσο του ΕΔ ειδικά, όσο και της ελληνικής οικονομίας γενικότερα, καθώς και στη σημαντική βελτίωση του οικονομικού και επενδυτικού κλίματος για τη χώρα, παράγοντες εξαιρετικά κρίσιμοι για οριστική έξοδο από την κρίση.

Επίσης, κατά το επόμενο έτος, θα διατηρηθούν οι βασικοί μεσοπρόθεσμοι στόχοι διαχείρισης του χαρτοφυλακίου δημοσίου χρέους, όπως είναι η διατήρηση του συναλλαγματικού κινδύνου στα σημερινά ελάχιστα επίπεδα για τα δάνεια εκτός ευρώ και η βελτίωση της αναλογίας χρέους σταθερού επιτοκίου στο σύνολο του χαρτοφυλακίου.

Καθοριστικό ρόλο για την επίτευξη των προαναφερόμενων διαχειριστικών στόχων θα έχουν τα βραχυπρόθεσμα μέτρα για την αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους, που αναμένεται να ολοκληρωθούν έως τη λήξη του παρόντος προγράμματος, τον Αύγουστο του 2018. Τα μέτρα αυτά έχουν ως κύρια επιδίωξη, εκτός άλλων, την αντιστάθμιση του υφιστάμενου επιτοκιακού κινδύνου του χαρτοφυλακίου δημοσίου χρέους με στόχο τη βέλτιστη προβλεψιμότητα των μελλοντικών δαπανών εξυπηρέτησής του με προοπτική τη συνέχιση της εκδοτικής δραστηριότητας της χώρας στις διεθνείς αγορές.